

## کارویژه‌های حزب در حکومت اسلامی از دیدگاه رهبر معظم انقلاب

ناصر جمال زاده\*

مهدی خزاعی گسک\*\*

### چکیده

حزب و تحزب در نظام‌های سیاسی امروزه جایگاه خطیر را به خود اختصاص داده است، به گونه‌ای که نقش اساسی در برخی دموکراسی‌های نوین به عهده احزاب می‌باشد و آنها هستند که سرنوشت سیاسی جوامع و مردم را تعیین می‌کنند. حتی تحزب و توسعه در برخی جوامع در هم گره خورده‌اند و بدون تحزب نه تنها توسعه سیاسی بلکه توسعه اجتماعی و اقتصادی نیز دچار اختلال می‌گردد. در نظام جمهوری اسلامی از آنجا که برای مردم در حکومت اسلامی نقش مهمی ترسیم شده و مبتنی بر مردم سالاری دینی می‌باشد، احزاب می‌توانند نقشی اساسی و بنیادین ایفا نمایند. در این پژوهش بر اساس چارچوب نظری کارویژه‌های احزاب در نظام‌های حزبی به این سوال پاسخ می‌دهیم که کارویژه‌های حزب در نظام اسلامی از دیدگاه رهبر معظم انقلاب چیست؟ نسبت این کارویژه‌ها با کارویژه‌های مطرح برای احزاب در اندیشه سیاسی عرفی چگونه است؟

### مقدمه

حزب از سالیان دراز و در جوامع گوناگون مورد توجه بوده است البته معانی و کارکردهای آن در

---

\*. دانشیار دانشکده معارف اسلامی و علوم سیاسی دانشگاه امام صادق (ع).  
jamalzadeh@yahoo.com

\*\* دانشجوی دکتری رشته معارف اسلامی و علوم سیاسی، گرایش اندیشه سیاسی، دانشگاه امام صادق (ع).

mhkhazaei110@chmail.ir

تاریخ پذیرش: ۹۶/۳/۵

تاریخ دریافت: ۹۵/۱۱/۱۰

زمان‌های مختلف متفاوت بوده است. امروزه حزب معنی خاص به خود گرفته است و بیشتر به معنی دسته‌هایی از مردم می‌باشد که برای کسب قدرت با یکدیگر به رقابت می‌پردازند. با گسترش دموکراسی در جهان نیاز به حزب و تحزب بیش از پیش احساس می‌گردد، به طوری که برخی اندیشمندان دموکراسی را بدون تحزب ناکارآمد و ناممکن می‌دانند، زیرا در غیر این صورت مردم راهی جهت انتقال درخواست‌ها و شکایات خود به دولت نخواهند داشت.

در این بین حزب و تحزب در انقلاب اسلامی ایران نیز که مردم سالاری دینی را به عنوان روش حکومتی خویش برگزیده است، جایگاهی مهم و ارزشمند دارد. رهبر معظم انقلاب نیز که بر نقش مردم در حکومت اسلامی تاکید خاص دارند، بر ضرورت حزب نیز اشاره دارند. در این مقاله برآنیم که حزب در اندیشه ایشان را مورد بررسی قرار دهیم. سوال اصلی مقاله این است که حزب در اندیشه رهبر معظم انقلاب چه جایگاه و کارویژه‌هایی دارد؟ سوالات فرعی که ذیل سوال اصلی مطرح می‌گردد عبارت است از: چه تعریف حزب از دیدگاه ایشان چیست و حزب چه ارکانی دارد؟ انواع حزب در اندیشه ایشان چیست؟ تکالیف و حقوق حزب و تحزب چیست؟

### ۱. چارچوب مفهومی: تعریف حزب

حزب از جمله کلمات و اصطلاحاتی است که معانی گوناگونی را به خود دیده است. در دوران باستان به گروه‌هایی حزب گفته می‌شده است که موجب تقسیم جمهوری‌ها می‌شدند. در ایتالیای عهد رنسانس به دسته‌هایی که دور افرادی جمع می‌شدند، حزب می‌گفتند. حزب معانی دیگری نیز داشته است از جمله به محل اجتماع نمایندگان مجالس انقلابی و همچنین به کمیته‌هایی که فراهم‌آورنده مقدمات حزب با شرط میزان پرداخت مالیات رأی‌دهندگان بودند نیز نام حزب نهاده بودند. اکنون نیز به دسته‌هایی که مرکب از سازمان‌های وسیع مردم بوده و مبین افکار عمومی در دموکراسی‌های نوین می‌باشند، حزب می‌گویند. البته این سازمان‌ها نکته اشتراکی دارند که عبارت است از اینکه تمام آنها برای به دست آوردن و اعمال قدرت نقش مشابهی دارند ولی باید گفت این سازمان‌ها از نظر کیفیت کاملاً مشابه نیستند. (دوررژ، ۱۳۵۷: ۲۳)

واژه party در انگلیسی و parti در فرانسه از مصدر partir گرفته شده است که به معنی رفتن و قسمت کردن می‌باشد که معادل فارسی آن حزب می‌باشد. این واژه در معانی گوناگون مورد استفاده قرار گرفته است. (ر. ک به ایوبی، ۱۳۷۹: ۴۸ - ۴۰) به عنوان مثال در قرون وسطی parti به گروهی از نظامیان گفته می‌شده است که برای رفتن به صحنه نبرد از دیگران مجزا شده و

«می‌رفته‌اند». همچنین به اشراف شورشی علیه لویی سیزدهم و چهاردهم نیز اطلاق می‌شده است. (نقیب زاده، ۱۳۷۸: ۱۳)

واژه حزب از قرن ۱۸ وارد ادبیات سیاسی اروپا شد. بنجامین کنستان در سال ۱۸۱۶ حزب را اینگونه تعریف می‌کند: «گردهمایی مردانی که از دکترین یکسانی پیروی می‌کنند.» البته این تعریف بسیار وسیع و مبهم است. لیتره اتحاد چندین نفر علیه افرادی دیگر را که دارای منافع و عقاید متفاوتی هستند، برای تعریف حزب برگزیده است. (همان: ۱۴)

از دهه ۱۸۶۰ بود که احزاب جدید در قالب سازمان‌ها و تشکلهای پایدار ظهور کردند. بلنت شلی حزب را از دسته‌های قدرت طلب گذشته جدا کرده و احزاب را گنجینه نیروهای مخفی جامعه می‌خواند که نشان‌دهنده قدرت دولت می‌باشند. ماکس وبر در تعریف احزاب می‌گوید: احزاب جمعیت‌هایی بر پایه تعهدات رسمی و آزاد می‌باشند که به دنبال کسب قدرت برای رئیس خود در گروه مربوطه و رسیدن به اقبال (مادی یا معنوی) و دستیابی به اهداف عینی یا امتیازات مادی برای اعضای فعال خویش هستند. با این تعریف حزب یک بنگاه سیاسی خواهد بود که برای رسیدن به منافع خود نیاز به سازماندهی و برنامه‌ریزی دارد. (همان: ۱۵ - ۱۴) ادمون برک حزب را تعدادی از افراد جامعه می‌داند که با یکدیگر متحد شده و مبتنی بر اصول مشترک میان خود در پی حفظ و توسعه منافع ملی می‌باشند. (محمدی نژاد، ۱۳۳۵: ۳۴)

هر چه جلوتر رفتیم اهمیت سازماندهی در حزب و تحزب جایگاه بیشتری پیدا کرد. میخلز و ماکس وبر بر سازماندهی احزاب تاکید داشتند. امروزه برای تمایز احزاب کنونی از گروه‌های قدرت طلب مشابه، سعی شده تا پسوند «جدید» برای احزاب مورد استفاده قرار بگیرد. (نقیب زاده، همان: ۱۶ - ۱۵)

لاپالمبارا و واینر برای احزاب جدید چهار شرط و رکن را مطرح می‌کنند و احزاب جدید را گروه‌های سیاسی و اجتماعی جدا می‌کند: شرط اول این است که حزب باید سازمان و تشکیلات پایداری داشته باشد که حیات سیاسی آن از حیات بنیانگذاران آن فراتر باشد. دومین شرط این است که حزب باید سازمانی مستقر در محل داشته باشد که همراه با زیرمجموعه‌هایی در سطح ملی فعالیت کرده و بایکدیگر روابط منظم و متقابلی داشته باشند. شرط سوم مربوط به اراده رهبران ملی و محلی سازمان است که باید اراده آنها بر کسب قدرت باشد و نه بر اعمال نفوذ. چهارمین شرط نیز عبارت است از اینکه حزب باید در پی کسب حمایت عمومی به ویژه از طریق انتخابات باشد.

شرط اول منجر به دوام و بقا حزب می‌گردد. البته این شرط برای هر گروه قدرت طلب و وابسته

به اشخاص مهم می‌باشد. شرط دوم فرق حزب و گروه پارلمانی را که فاقد تشکیلات مستقر در یک محل و فاقد فعالیت در سطح ملی می‌باشند، معین می‌کند. شرط سوم وجه تمایز حزب و گروه‌های ذی‌نفوذ و فشار است. شرط چهارم پیرامون ویژگی دموکراتیک احزاب جدید و تفاوت آنها با باشگاه‌های بریده از مردم می‌باشد. همچنین تفاوت حزب با گروه‌های تروریستی را که به جای تکیه به رأی مردم به زور متوسل می‌شوند، نشان می‌دهد. از طرف دیگر این شرط رابطه حزب و انتخابات را نمایان می‌سازد. (همان: ۱۷ - ۱۶) منشأ احزاب با تعریف جدید را از نظر زمانی باید به قرن نوزدهم و هنگام جایگزین شدن رژیم‌های کم و بیش رقابتی به جای پادشاهی‌های مطلقه و از نظر مکانی به اروپا نسبت داد. (همان: ۱۷)

## ۲. چارچوب نظری: کارویژه‌های احزاب

در این بخش به دو نوع کارویژه برای احزاب اشاره می‌کنیم: کارویژه‌های عام احزاب که مربوط به همه احزاب شده و تقریباً همه صاحب‌نظران آن را قبول دارند و دیگری سایر کارویژه‌های احزاب می‌باشد که طی نظریه‌های مختلف ارائه می‌گردد.

### ۲ - ۱. کارویژه‌های عام احزاب

منظور از کارویژه عام، کارویژه‌هایی است که به صورت مرسوم در هر جا از یک پدیده‌ی خاص انتظار می‌رود. (همان: ۷۰) کارویژه‌های عام احزاب عبارتند از: کارویژه‌های انتخاباتی و کارویژه‌های اجتماعی - آموزشی.

### ۲ - ۱ - ۱. کارویژه‌های انتخاباتی

از آنجا که احزاب به صورت مستقیم به منظور انتخابات شکل گرفتند، لذا کارویژه‌های انتخاباتی جزئی از کارویژه‌های عام احزاب است. حتی برخی انتخابات و احزاب را در هم تنیده می‌دانند و معتقدند که از یک سو پیدایش حزب سیاسی بعد از استقرار نظام دموکراسی صورت می‌پذیرد و از سویی دیگر حزب به نوبه‌ی خود عامل دوام و گسترش این نظام است. در واقع پیدایش و گسترش احزاب سیاسی با پیدایش و گسترش سیستم انتخابات و استقرار نظام پارلمانی پیوند دارد. (محمدی نژاد، همان: ۱۳)

می‌توان در سه بخش به کارویژه‌های انتخاباتی احزاب پرداخت:

### الف) شکل دادن به افکار عمومی

احزاب سیاسی برای اینکه در انتخابات به پیروزی برسد راهی جز همراه کردن افکار عمومی با خود ندارند. برای این منظور لازم است که از طریق ارائه و تبیین ایدئولوژی و دکترین خویش و توجیه آن برآیند. البته عوام فریبی در این زمینه امری است رایج و احزاب رقیب از طریق ارائه پرسش و شبهه، احزاب را مجبور به پاسخگویی می‌کنند. بنابراین برای اینکه بر افکار عمومی موثر باشد، می‌بایست به صورت جریانی ملموس و منسجم عمل نماید، و این خود مستلزم ارتباط سیاسی بین افراد و آموزش آنها می‌باشد. این امر را می‌توان از اثرات مثبت احزاب دانست. (نقیب زاده، همان: ۷۱ - ۷۰ و ر. ک به دوورژه، همان: ۴۰۶ - ۳۹۴)

### ب) گزینش نامزدها

احزاب بستر مناسبی برای ارتقا و رشد افراد می‌باشد. تجربه نشان داده است که افرادی که در حزب عضو بوده‌اند، از حساسیت سیاسی و توان تجزیه و تحلیل سیاسی بهتری نسبت به رویدادهای سیاسی جامعه دارند. از سویی دیگر اگر با نگاه موریس دوورژه به دموکراسی نگاه کنیم که می‌گوید: «حکومت دموکراسی عبارت است از حکومت مردم از طریق نخبگان آنها»، می‌توان نقش احزاب را در گزینش نامزدها بیشتر درک نمود. در واقع نخبگان در احزاب می‌باشند که تضمین خوبی برای انتخاب‌کنندگان بوده و موجب اعتماد نسبی آنها را فراهم می‌آورند. (نقیب زاده، همان: ۷۲ - ۷۱ و ر. ک به دوورژه، همان: ۳۸۸ - ۳۷۷)

### ج) ترتیب و تنسيق کار انتخاب‌شدگان

این نقش مربوط به درون پارلمان است. در واقع حزب در داخل پارلمان وظیفه نظارت بر رأی نمایندگان را به عهده دارد و از این طریق موجب ثبات و شفافیت بحث‌ها و جبهه‌گیری‌ها در مرکز تصمیم‌گیری‌ها می‌گردد. البته شیوه این نظارت در احزاب گوناگون متفاوت است. به عنوان مثال احزاب انگلستان نظارت دقیقی بر نمایندگان خود دارند و فردی نقش «ویپ» یا ناظر حزب را به عهده می‌گیرد. اما احزاب راست فرانسه اعضا را در انتخاب موضع آزادتر گذاشته و به نوعی تعهد اخلاقی اکتفا می‌کنند. علت این نظارت بر موضع‌گیری نمایندگان این است که رأی مردم به شخص نماینده نبوده، بلکه مردم به حزب رأی داده و یا اینکه رأی به نماینده ناشی از هم‌بستگی حزبی بوده است. (نقیب زاده، همان: ۷۲)

### ۲ - ۱ - ۲. کارویژه‌های آموزشی

احزاب علاوه بر فعالیت انتخاباتی، کارویژه‌های جدیدی نیز دارند که از جمله آنها کارویژه‌های آموزشی

است. البته این کارویژه را نیز می‌توان در تبع کارویژه انتخاباتی تبیین نمود. رسالت احزاب در این زمینه عبارت است از «آماده‌سازی رأی‌دهندگان به اعمال مسئولیت آنها از طریق ارائه مفاهیم خاصی از مناسبات سیاسی». البته این کارویژه محدود به رأی‌دهندگان نشده، بلکه نوجوانان را نیز در بر می‌گیرد تا در آینده از میان ایشان مبارزان حزبی و یا حداقل رأی‌دهندگانی برای خود جذب نمایند. (همان: ۷۳)

#### الف) اطلاع‌رسانی

یکی از کارویژه‌های احزاب آگاهی شهروندان از تصمیمات و مقاصد قدرت سیاسی است. یک از اهداف زیر از این امر دنبال می‌شود: تأیید تصمیمات دولت که مخصوص احزاب واحد می‌باشد یا نقد دولت که در نظام‌های رقابتی دیده می‌شود. البته در نظام‌های توتالیتر اطلاع‌رسانی صحیحی نسبت به فعالیت‌های دولت صورت نمی‌گیرد. (همان: ۷۳) پس احزاب تلاش می‌کنند تا از منافع فرد و جامعه در مقابل سهل‌انگاری‌ها و قانون‌شکنی‌های دولت دفاع کنند. (محمدی نژاد، همان: ۴۳)

اطلاع‌رسانی احزاب رابطه تنگاتنگی با نظام مطبوعاتی آن جامعه دارد. معمولاً هر حزب برای خود روزنامه‌ای داشته و از این طریق به اطلاع‌رسانی می‌پردازد. طرفداران حزب نیز جزو خریداران این روزنامه‌ها می‌باشند. جنجال این روزنامه‌ها که گاهی به صدا و سیما کشور نیز می‌کشد موجب آگاهی مردم می‌گردد. البته این روزنامه‌ها از روش‌های گوناگونی درست و نادرست رسانه‌ای جهت همراه کردن افکار عمومی استفاده می‌کنند. اگر سطح شعور و آگاهی بالا باشد، مطبوعات راهی جز دوری از کجروی‌ها و در پیش گرفتن صداقت و درستی نخواهند داشت. اما مطبوعات گاهی از طریق غلبه بر احساسات بر افکار عمومی تأثیر می‌گذارند. (نقیب زاده، همان: ۷۴)

#### ب) آموزش نظری و عملی توده‌ها و مشارکت سیاسی

آموزش توده‌ها و ایجاد انگیزه برای مشارکت آنها در امور سیاسی از دیگر کارویژه‌های احزاب است. احزاب مردم را برای شرکت در انتخابات و استفاده از حق رأی تشویق می‌کنند و امر انتخابات را برای ایشان از طریق تعیین کاندیداهای انتخاباتی آسان‌تر می‌کنند. (محمدی نژاد، همان: ۴۳) تفاوت این آموزش با روش‌های مرسوم در رسانه‌ها، دانشگاه‌ها و مدارس و ... در این است که احزاب علی‌رغم طرق دیگر آموزش‌های خود را معطوف به عمل و با توجه به شگردها و تکنیک‌های خاص حزبی و سیاسی چون شیوه‌های مقابله با حریف، استفاده از ابزارها و امکانات و خنثی کردن عملیات رقیب همراه است. احزاب علاوه بر آموزش‌های نظری، کارآموزی‌های عملی را نیز همراه دارند. (نقیب زاده، همان: ۷۵ - ۴۷)

### ج) ادغام اجتماعی

این کارویژه ممکن است در سطوح گوناگون فردی، گروهی و جمعی صورت پذیرد. در سطح فردی احزاب موجب گذر فرد از «طبیعت به فرهنگ» می‌شوند. احزاب با این کارکرد خود موجبات توسعه سیاسی را فراهم نموده و به قول دورکیم همبستگی مکانیک و پیوند ارگانیک با جامعه را منجر می‌شود که با تعلق فرد به خانواده و قبیله تفاوت دارد. این نقش احزاب برای جوامعی که دارای قبایل گوناگون و یا مهاجرین از کشورهای گوناگون می‌باشند، موثر می‌باشد. این نقش احزاب در آمریکا خود را به روشنی نشان داد که در آن احزاب مانند کوره مذاب (Melting pot) عمل نمود.

در سطح گروهی نیز احزاب نقش مهمی دارند زیرا ادعاهای محقرانه گروه‌ها را در جهت منافع ملی و کلی‌تر کمرنگ می‌کند. حتی اگر حزب طبقه‌ای هم باشد، هیچگاه خواسته‌های خود را در مقابل منافع ملی قرار نمی‌دهد و آنها در راستای منافع ملی توجیه می‌کند.

احزاب در سطح جمعی در راستای ادغام ملی مفید فایده هستند. با این توضیح که احزاب می‌توانند جانشینی برای نزاع‌های قومی و قبیله‌ای و دیگر شکاف‌های اجتماعی باشند و تنها واسطه بین شهروند و جامعه و دولت باشند. با این امر در عین حفظ تکثر و تنوع، نوعی ادغام نیز صورت می‌پذیرد. (همان: ۷۶ - ۷۵)

### ۲ - ۲. سایر کارویژه‌های احزاب

نظریه‌های گوناگونی پیرامون کارویژه‌های احزاب مطرح شده است که به تبیین این نظریات می‌پردازیم:

#### ۲ - ۲ - ۱. کارویژه تجمیع

آلموند و پاول کارویژه‌هایی برای احزاب مطرح می‌کنند:

۱. احزاب با نظارت یا نفوذ بر ارگان‌های قدرت برخی کارویژه‌های حکومتی داشته و در تدوین، کاربست و تطبیق قواعد مشارکت می‌کنند. (همان: ۷۶)

۲. احزاب کارویژه‌های ارتباطی بهتری نسبت به سایر ساختارهای ارتباطی دارند. (همان: ۷۷)

۳. احزاب از طریق جامعه‌پذیری سیاسی و عضوگیری موجب حفظ نظام سیاسی و سازگاری آن با محیط می‌شوند. جامعه‌پذیری از طریق تقویت فرهنگ سیاسی موجود یا اصلاح آن بدون نزاع گسیخت‌وار انجام می‌پذیرد. تغییر در فرهنگ سیاسی می‌تواند در یکی از ابعاد ادراکی، عاطفی و ارزشی باشد. ادراکی از این جهت که احزاب منبع اطلاعاتی در مورد مسائل ملی هستند. عاطفی از

این جهت که موجب افزایش تعلق اعضا به مجموعه ملی شده و با سمبلها و شعارهای حزبی و شخصیت رهبر حزبی نیازهای روحی و احساساتی اعضا را تسکین می‌دهند. ارزشی نیز بدین صورت که با ارائه معیارهای ارزشی خاص حزب، برای سنجش واقعیات سیاسی به اعضا کمک می‌کند و حتی می‌تواند افراد را وارد ایدئولوژی جدیدی بکند. (همان: ۷۷)

۴. احزاب سیاسی به دو روند تبدیل بنیادی کمک زیادی می‌کنند. نظام‌های سیاسی دو ورودی (input) از محیط دریافت می‌کنند، یعنی حمایت و تقاضا که در مقابل، باید آنها را تبدیل به تصمیم و کنش نمایند. این امر در سه مرحله صورت می‌گیرد: ابتدا «پیوند» یعنی تنظیم و برقراری رابطه بین تقاضاها می‌باشد، سپس «تجمیع» صورت می‌پذیرد جهت همگون و هماهنگ نمودن تقاضاهای پراکنده و در نهایت مبتنی بر آن حکم قطعی حکومت صادر می‌شود. احزاب در این بین نقش مهمی را ایفا می‌کنند. احزاب به عنوان حلقه‌ی واسطه مردم و حکومت، با انعکاس درست تقاضا و درخواست مردم و دسته‌بندی تقاضاها، حاکمان را در تصمیم‌گیری کمک می‌کنند. کارویژه تجمیع می‌تواند مبتنی بر سازشکاری و مصالحه یا مواضع ایدئولوژیک و یا اصول سنتی باشد. (همان: ۷۸ - ۷۷)

#### ۲ - ۲ - ۲. کارویژه‌های حکومتی

پیتر مرکل کارویژه‌های حکومتی را اینگونه نام می‌برد:

۱. تربیت نخبگان سیاسی و یا عضوگیری و گزینش افراد در جهت مناصب حکومتی (ر. ک به محمدی نژاد، همان: ۴۴)
۲. تدوین برنامه‌ها و سیاست‌های حکومتی
۳. هماهنگی و نظارت بر سازمان‌های حکومتی
۴. ادغام اجتماعی مجامع: احزاب می‌توانند یک گروه اجتماعی را در مجموعه‌ای وسیع‌تر ادغام نمایند از طریق آشتی تقاضاهای گروهی یا ایجاد یک نظام مشترک ایدئولوژی.
۵. ادغام اجتماعی افراد: از طریق بسیج آنها و ایجاد همبستگی منفعتی یا عقیدتی در جهت جامعه‌پذیری سیاسی.
۶. نقش ضد سازمانی و خرابکارانه‌ی حزب: احزاب با نظارت و یکپارچگی حکومتی به عنوان سوپاپ اطمینان عمل نموده و مانع انقلاب عمومی می‌شوند. (نقیب زاده، همان: ۷۹)



## ۲ - ۲ - ۳. کارویژه‌های پنهان

از نظر کینگ مرتن کارویژه‌های پنهان، بر عکس کارویژه‌های آشکار در قصد آگاهانه‌ی کارگزاران نبوده، بلکه در تحولات بعدی بروز کرده و کشف آن مستلزم تأمل خاصی است. از نظر وی این کارویژه‌ها از اهمیت بیشتری نسبت به کارویژه‌های آشکار برخوردار هستند. مرتن به کارویژه‌های پنهان احزاب امریکا توجه نموده و آنها را اینگونه مطرح می‌کند:

اول اینکه احزاب باید از طریق کارگزاران محلی خود که با رأی‌دهندگان به صورت مستقیم در ارتباط هستند، نیازمندان را شناسایی کرده و نیازهایی را که قبلاً توسط خانواده و قبیله برطرف می‌شده و امروزه مرکزی برای رفع آنها موجود نیست، به نتیجه برسانند. این موارد عبارتند از: بهره‌وری از اعانات دولتی و غیر دولتی، خرید اوراق بهادار، کمک به نام‌نویسی فرزندان در مدارس و ...

دومین کارویژه این است که حزب با کمک سیاسی به موسسات مالی از کمک مالی آنها بهره‌مند شود. این امر نوعی عقلانی کردن روابط بین امور عمومی و امور خصوصی می‌باشد. سوم اینکه افرادی که به دلیل اصالت نژادی یا تعلق به یک طبقه فروتر از امکانات پیشرفت محروم هستند، می‌توانند از طریق حزب به بدنه جامعه متصل شده و در فرایندهای اجتماعی مشارکت کرده و به پیشرفت نایل شوند. (همان: ۸۱ - ۷۹)

## ۲ - ۲ - ۴. کارویژه روزنه اطمینان

از نظر ژرژ لاوو وجود یک حزب انقلابی و ضد نظام موجب تثبیت و تحکیم نظام سیاسی می‌گردد چرا که مانع می‌شود تا مخالفان جریانی خطرناک و زیرزمینی تشکیل داده و یا تبدیل به گروه تروریستی بشوند. مانند همان نقشی که تربیون برای پلپها در جامعه روم باستان بازی می‌کرد. پلپها یا همان توده مردم به این تربیون دلخوش بودند، و علی‌رغم اینکه نمی‌توانستند به قدرت سیاسی نایل شوند اما دلخوش بودند که می‌توانند برخی خواسته‌ها خود را در مقابل پاتریسین‌ها مطرح نمایند. (همان: ۸۳ - ۸۱ و ر. ک به دوورژه، همان: ۴۱۸ - ۴۱۶)

## ۳. جایگاه و ضرورت حزب از منظر رهبر معظم انقلاب

جایگاه و ضرورت حزب از منظر رهبر معظم انقلاب را می‌توان در سیره علمی و عملی ایشان بررسی نمود.

### ۳-۱. بررسی جایگاه حزب در سیره عملی رهبر معظم انقلاب

با بررسی فعالیت‌های سیاسی رهبر معظم انقلاب در زمینه تحزب به بخش مهم و موثری مواجه می‌شویم که ایشان به همراه برخی از دوستان خویش حتی پیش از پیروزی انقلاب اسلامی اقدام به تأسیس حزب می‌نمایند. ایشان حدود دو سال مانده به انقلاب و در شرایطی که هر گونه فعالیت سیاسی و حتی تجمع چند نفره ممنوع بوده و به زندان و شکنجه و تلف شدن زیر شکنجه‌ها منجر می‌شده است، به دنبال پایه‌گذاری حزب را فراهم نمودند. به اما به جهت اختناق موجود مصلحت نمی‌دیدند که برای این تشکل اساسنامه‌ی حزبی ارائه نمایند. (رهبر معظم انقلاب، ۱۳۷۷ / ۱۲ / ۰۴)

پس از پیروزی انقلاب و در همان روزهای ابتدایی اساسنامه‌ی حزب را تدوین نموده و حزب را تأسیس می‌کنند. (همان و ر. ک. به همان، ۱۵ / ۰۳ / ۱۳۵۸) بنابراین می‌توان گفت ایشان جزو مؤسسان حزب جمهوری اسلامی بودند. (ر. ک. به روزبه، ۱۳۸۶: ۲۲ - ۲۱) آیت‌الله خامنه‌ای پس از شهادت آیت‌الله بهشتی دبیر کلی این حزب را به عهده گرفتند. تشکیل این حزب مورد تأیید امام خمینی ره نیز بوده است. (جهت آشنایی با مواضع حزب جمهوری اسلامی ر. ک. به مواضع ما، بی‌تا، ۸۵ - ۷) حزب جمهوری اسلامی پس از فعالیت‌های گسترده در زمینه‌های گوناگون در سال ۱۳۶۶ با اجازه امام خمینی ره انحلال خود را اعلام نمود. (امام خمینی، ۱۳۸۶: ۲۷۶)

بنابراین کنش سیاسی رهبر معظم انقلاب نشان از این دارد که حزب و تحزب مورد تأیید ایشان می‌باشد. ایشان در بیاناتی که در ۲۴ مهرماه ۱۳۹۰ داشتند، برای تأیید تحزب به فعالیت سیاسی خود در حزب جمهوری استناد کردند و فرمودند:

«ما با تحزب مطلقاً مخالف نیستیم. این که خیال کنند ما با حزب و تحزب مخالفیم، نه، اینطور نیست. قبل از پیروزی انقلاب، پایه‌های یک حزب بزرگ و فعال را خود ما ریختیم؛ اول انقلاب هم این حزب را تشکیل دادیم، امام هم تأیید کردند، چند سال هم با جدیت مشغول بودیم؛ البته بعد به جهاتی تعطیل شد.» (رهبر معظم انقلاب، ۲۴ / ۰۷ / ۱۳۹۰)

### ۳-۲. بررسی جایگاه حزب در سیره علمی رهبر معظم انقلاب

در سیره علمی رهبر معظم انقلاب نیز نه تنها با حزب و تحزب مخالفت نشده است، بلکه بر ضرورت آن تأکید شده است. همان طور که ذکر شد ایشان به طور صریح نظر خویش پیرامون تحزب مطرح می‌کنند و می‌فرمایند: «ما با تحزب مطلقاً مخالف نیستیم. این که خیال کنند ما با حزب و تحزب

مخالفیم، نه، اینطور نیست.» (همان)

در اندیشه ایشان حزب یک امر ضروری است زیرا «یک نیروی فعال بدون تشکل و سازماندهی سیاسی امکان ندارد بتواند کارش را انجام بدهد.» از نظر ایشان نقیصه‌ی بزرگ مبارزات تا قبل از پیروزی انقلاب اسلامی نبود حزب و تحزب بوده است. (همان، ۱۵ / ۰۳ / ۱۳۵۸) چرا که «اساس کار، تشکیلات است. شکی نیست که تا تشکیلاتی نباشد، هیچ چیزی بر اساس آن نمی‌شود بنا کرد.» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۷۰: ۱۹۸) و اگر سازماندهی نباشد، مدیریت هم امکان‌پذیر نخواهد بود. (همان، ۱۳۸۹: ۹۵)

ایشان در تبیین ضرورت حزب، حزب را با تداوم انقلاب پیوند می‌زنند. در اندیشه رهبر معظم انقلاب حزب برای تداوم انقلاب امر ضروری می‌باشد زیرا انقلاب با شور و احساس مبتنی بر ایدئولوژی به پیروزی رسید، اما همیشه این احساس پایدار نخواهد بود، از سوی دیگر در همه زمان‌ها و مکان‌ها رهبری حضور ندارد، همچنین دشمنان در پی ضربه زدن به انقلاب می‌باشند و در صدد هستند تا از فرصت‌های گوناگون سوء استفاده نمایند، بنابراین لازم است حزبی داشته باشیم تا با عمل به تکالیف خود روحیه انقلابی و جهت و هدف انقلاب را تضمین نماید، یک تدبیر هماهنگ، حرکت هماهنگ و اندیشه همگون میان نیروهای مومن و انقلابی پایه‌ریزی نموده و تداوم دهد تا موجبات تداوم انقلاب فراهم شود. پس وجود حزب در جهت تداوم انقلاب و در جهت نیل به اهداف آن لازم و ضروری است. (خامنه‌ای، بی‌تا، حزب و تحزب)

### ۳- ۲- ۱. حزب و تشکیلات در سیره سیاسی اهل بیت (علیهم‌السلام)

از منظری دیگر نیز می‌توان به جایگاه حزب در اندیشه رهبر معظم انقلاب پرداخت و آن نظریه ایشان پیرامون حزب و تشکیلات در سیره سیاسی اهل بیت (علیهم‌السلام) است. با تبیین این موضوع مشروعیت دینی تحزب نیز به اثبات می‌رسد. رهبر معظم انقلاب تشکیلات در زمان ائمه (علیهم‌السلام) را جمعیتی از مردم می‌داند که با هدفی مشترک در رابطه با یک مرکز و قلب تپنده‌ای کارها و وظایفی را انجام می‌دادند و میان آنها روابط و همچنین احساسات نزدیک و خویشاوندانه وجود داشته است. (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۶: ۸۴) برای اثبات این تشکیلات نمی‌توان به دنبال شواهد صریح در تاریخ بود زیرا که نمی‌توان برای یافتن یک خانه‌ی پنهان به دنبال تابلو بود، بلکه می‌بایست به جستجو قرائن و شواهد و اشارات باشیم. (همان: ۹۳)

«پیغمبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) در مکه مسلمان‌هایی را که بوجود آورد در حقیقت حزبی بوجود آورد، که تشکیلاتی و حزبی و زیرزمینی کار می‌کردند.» البته بعد از تشکیل حکومت، حزب به آن تعریف باقی نماند و جای

خود را به حکومت داد. (حسینی خامنه‌ای، ۱۳۷۸: ۲۶۶)

تشکیلات و حزب امام علی (علیه السلام) همان خواص از صحابه بودند که معتقد به خلافت بلافصل امام علی (علیه السلام) پس از پیامبر (صلی الله علیه و آله) بودند این گروه به «شیعه علی» معروف بودند. افرادی چون سلمان، ابوذر، ابی بن کعب، مقداد، عمار، حذیفه و ... جزو این گروه بودند. اندیشه این گروه پیروی از امام به عنوان پیشوای فکری و رهبر سیاسی بود و این اندیشه را با شیوه‌های مصلحت‌آمیز میان مردم ترویج می‌کردند. (خامنه‌ای، بیانات: ۸۵ - ۸۴) بعد از اینکه امام (علیه السلام) نیز به حکومت رسیدند همین گروه بودند که معیارهای شیعی در زمینه حکومت و امامت را پذیرفته و به امام بر اساس همین معیارها ایمانی راسخ داشتند. (همان: ۸۶ - ۸۵)

در زمان امام حسن (علیه السلام) تلاشی در جهت گسترش اندیشه‌ی شیعی و سروسامان دادن به این جمع پیوسته و خویشاوند در زمان سلطه‌ی ظالمان سلطان اموی بود. «آنگاه که مرا از دست داده باشید، بسا چیزها خواهید دید که تمنای مرگ کنید. بی‌عدالتی، دشمنی، انحصارطلبی، سبک شمردن حق خدا و بیمناسکی بر جان؛ ... هنگامی که چنین شود، باید خویشتن را به طور جمعی به وسیله پیوندی خدایی محافظت کنید و به پراکندگی دچار نشوید. مقاومت و نماز (یاد خدا) و تقیه (پنهان کاری) را پیشه سازید و بدانید که خداوند هر لحظه به رنگی درآمدن را از بندگان مبعوض می‌دارد. از حق و اهل حق مگذرید؛ زیرا هر کس که دیگری را به جای ما انتخاب کند، دنیا را از دست خواهد داد و گنهکار از این جهان رخت خواهد بست.» این را می‌توان جالب‌ترین سند مربوط به حزب شیعه نامید که نشان‌دهنده‌ی نابسامانی‌های دوران اموی و دستوری پیرامون تشکل و سازماندهی می‌باشد. (همان: ۸۸)

در نزدیکی‌های مرگ معاویه حرکت این تشکیلات سازمان یافته‌تر شد تا آنجا که فرماندار مدینه به معاویه نامه‌ای می‌نویسد و خبر از رفت و آمد «مردانی از عراق و کسانی از سرشناسان حجاز» نزد حسین بن علی و تصمیم ایشان بر قیام می‌دهد. پس از حادثه عا شورا بود که فعالیت سازمان یافته شیعیان منظم‌تر و پرتحرک‌تر شد. این امر بر اثر حالات روانی شیعیان در عدم یاری امام خود ایجاد کرده بود. (همان: ۹۱ - ۹۰) در زمان امام سجاد (علیه السلام) به علت فعالیت پنهانی و ظاهراً آرام ایشان بود که مردم به این گروه پیوستند و طبق حدیث امام صادق (علیه السلام) مردم پیوستند و فزونی گرفتند و حرکات شبیه انگیزش سران رژیم خلافت را به هراس و عکس‌العمل وامی‌داشت. (همان: ۹۳ - ۹۲)

«باب»، «وکیل» و «صاحب سر» از تعابیری است که در مورد برخی از یاران اهل بیت (علیهم السلام) مطرح شده است. به عنوان مثال از برخی اصحاب امام سجاد و امام باقر و امام صادق (علیهم السلام) تحت عنوان باب

کارویژه‌های حزب در حکومت اسلامی از دیدگاه رهبر معظم انقلاب □ ۱۴۳

و وکیل ایشان نام برده شده است. (همان: ۹۴) در سیره سایر ائمه علیهم‌السلام نیز رد پای این تشکیلاتی پنهانی قابل مشاهده می‌باشد.

بنابراین پیرامون جایگاه و ضرورت حزب و تحزب می‌توان نتیجه گرفت که در اندیشه ایشان نه تنها حزب مورد تأیید می‌باشد، بلکه ضروری بوده و در جهت رشد جامعه موثر و لازم می‌باشد تا آنجا که ائمه علیهم‌السلام نیز حزب و تشکیلاتی پنهانی تشکیل دادند و این خود تأکیدی بر مشروعیت دینی تحزب در اسلام است. البته تأیید و تأکید بر حزب و تحزب به معنای این نیست که ایشان بر هر نوع حزبی صحه می‌گذارند. بر همین اساس ایشان دو نوع حزب را از یکدیگر تفکیک می‌کنند: حزب مطلوب و حزب نامطلوب. به عبارت دیگر ایشان حزب و تحزب را به طور کلی رد نمی‌کنند و از طرف دیگر نیز هر حزبی را تأیید نمی‌کنند. به همین دلیل است که از نظر ایشان نبود حزب در جامعه ما از جهاتی دارای حُسن بوده و از جهات دیگر عیوبی را به دنبال دارد (رهبر معظم انقلاب، ۲۱ / ۱۲ / ۱۳۶۹) چرا که اگر حزب مطلوب در جامعه وجود داشته باشد، اثرات مثبتی خواهد داشت که نبود آن برای جامعه خلأهایی ایجاد می‌کند ولی حزب در صورتی که از نوع نامطلوب باشد، آسیب‌ها و مشکلاتی در جامعه ایجاد خواهد نمود. همچنین ایشان حزب بازی و جناح بازی را مطلوب ندانسته و آن را از حزب و تحزب جدا می‌دانند و از آن برحذر می‌دارند.

#### ۴. کارویژه‌های حزب

در اندیشه رهبر معظم انقلاب حزب کارویژه‌های گوناگونی دارد. این کارویژه‌ها را می‌توان در دو دسته کارویژه‌های ایجابی و سلبی تقسیم نمود.

##### ۴ - ۱. کارویژه‌های ایجابی

کارویژه‌های ایجابی احزاب عبارتند از: کارویژه‌های تربیتی، هدایتی، تحکیم وحدت و کارویژه‌های حکومتی.

##### ۴ - ۱ - ۱. کارویژه‌های تربیتی

از جمله کارویژه‌های حزب، کارویژه‌ی تربیتی است یعنی برخی احزاب در پی «شکل دادن به نگرش‌ها و معتقدات پراکنده مردم و سازمان دادن این شیوه‌ی نگرش‌ها و معتقدات، در چارچوب یک تئوری یا مرام مشخص» می‌باشند. (محمدی نژاد، همان: ۴۳)

در اندیشه رهبر معظم انقلاب مهم‌ترین یا یکی از مهم‌ترین کارویژه‌های حزب، کارویژه تربیتی

است. در این راستا حزب مطلوب در اندیشه ایشان با این کارویژه پیوند می‌خورد. بنابراین از ویژگی‌های حزب مطلوب این است که به دنبال تربیت مردم در زمینه‌های فکری، عقیدتی و سیاسی می‌باشد. به عبارت دیگر حزب به دنبال «کانال‌کشی برای هدایت‌های فکری» باشد. حال می‌تواند هدایت در زمینه فکر سیاسی باشد یا دینی و عقیدتی؛ یعنی «یک تشکیلاتی که نقش راهنمایی و هدایت آحاد مردم را به سمت یک آرمان‌هایی ایفاء می‌کند.» هدف این حزب کسب قدرت نیست بلکه می‌خواهند به رشد معرفتی جامعه از نظر فکر سیاسی یا عقیدتی و اسلامی کمک نمایند و کادرهای گوناگون تربیت نمایند. (رهبر معظم انقلاب، ۲۴ / ۷ / ۱۳۹۰ و ر. ک. به همان، ۲۱ / ۱۲ / ۱۳۶۹) در این شکل از تحزب صاحبان فکر سیاسی یا دینی یا ایمان دور یکدیگر جمع شده و تشکیلی را ایجاد می‌کنند، میان خود و مردم کانال‌کشی می‌کنند. سپس افکار خود را از طریق این کانال‌ها به یکدیگر و مردم می‌رسانند و مردم نیز با افکار آنها همراه شده و با ایشان پیوند می‌خورند. (همان، ۴ / ۱۲ / ۱۳۷۷)

اگر بخواهیم کارویژه تربیتی را به صورت عینی‌تر تبیین کنیم می‌توان مصادیق گوناگونی برای آن مطرح نمود. از جمله اینکه حزب نیروهای بالقوه را بالفعل می‌کند، نیروهای خفته را بیدار کرده تا بتوان ظرفیت آنها را شکوفا نموده و از آن بهره‌مند شد. مصداق دیگر کارکرد تربیت حزب شتاب دادن به نیروهای کند و بطی است تا آنها را به فعالیت بگمارد. (همان، ۱۵ / ۰۳ / ۱۳۵۸) افرادی در جامعه هستند که بدون انگیزه و نیروی محرکه نمی‌توانند حرکت انقلابی و مبارزی مناسب و در موقعیت مناسب انجام دهند، حزب این افراد ذخیره مانده را باید به منصفی عمل وارد کند و آنها را تبدیل به انسان‌هایی بکند که در راه هدف خویش فداکاری نموده و حاضر باشند تا از نیروهای خویش مایه بگذارند. حزب باید با هماهنگی و تجمیع نیروهای خویش این وظیفه‌ی مهم را به انجام برساند. (خامنه‌ای، بی‌تا، همان) به عبارتی دیگر حزب نیروهای پراکنده افراد را تجمیع کرده و آنها را به یک نیروی جمعی و گروهی تبدیل می‌کند. (محمدی نژاد، همان: ۴۴ - ۴۳)

بنابراین حزب مطلوب علاوه بر اینکه در راستای هدایت فکری مردم تلاش می‌کند و به دنبال کسب قدرت نیست، می‌توان گفت توجه به نقش مردم و مردم‌سالاری و همچنین تاکید بر آگاهی و ایمان را نیز جزو خصوصیات آن دانست. چرا که با نقش‌آفرینی در راستای هدایت فکری مردم در زمینه سیاسی و عقیدتی بر آگاهی و ایمان مردم می‌افزاید و چون کسب قدرت برای آنها هدف و مقصود نمی‌باشد لذا در پی کسب آرای مردم از روش‌های گوناگون نیستند و بدین صورت مردم‌سالاری را در عمل اثبات می‌نمایند.

### الف) الزامات کارویژه‌های تربیتی:

در اندیشه رهبر معظم انقلاب باید‌ها و نبایدهایی برای احزاب مطرح شده است که می‌توان برخی از آنها را به عنوان الزامات کارویژه‌های تربیتی مورد توجه قرار داد. از جمله این موارد عبارتند از:

#### الف - ۱) رعایت تقوا و تقویت معنویت

از جمله الزامات احزاب و جناح‌های سیاسی تکیه بر تقوا می‌باشد. با رعایت تقوا است که احزاب می‌توانند به کارویژه تربیتی خویش نایل شوند. در صورت رعایت اخلاق و تقوا هیچ خطری از طرف احزاب و جناح‌ها با هر سلیقه و طرز تفکری برای جامعه وجود نخواهد داشت، ضربه به جایی نخواهد زد و از او صلاح می‌تراود. (رهبر معظم انقلاب، ۴ / ۱۲ / ۱۳۷۷)

درست است که یکی از عوامل موثر در کارایی هر فرد و مجموعه، احساس تشکیلاتی و بودن در یک تشکیلات با هدف مشخصی می‌باشد، اما این احساس در برخی لحظات ممکن است اثربخش نباشد، آن چیزی که همیشه موثر است، احساس دینی و حضور در پیشگاه خداوند است، این احساس موجب می‌شود که «انسان کارایی و احساس قدرت پیدا کند و احساس خستگی نکند.» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۷۰: ۳۸۵) مقدمه تربیت و مربی بودن، التزام عملی به تقوا و معنویت می‌باشد و وقتی اعضای حزب معنویت و دینداری و تقوای خویش را تقویت نمایند، بهتر می‌توانند کارویژه‌های تربیتی حزب را عملیاتی نمایند.

#### الف - ۲) التزام به ارزشهای اسلامی و انقلابی

احزاب و جناح‌های سیاسی باید به ارزش‌های انقلاب و اسلام ملتزم باشند. در صورتی کارویژه‌های تربیتی احزاب به منصفه ظهور خواهد رسید که به ارزش‌های اسلامی و انقلابی معتقد بوده و التزام عملی داشته باشند. یکی از این ارزش‌ها عدم وابستگی به دشمنان است. برخی جریان‌ها به نام عقلانیت از ارزش‌های اسلام و انقلاب روی برمی‌گردانند و به دنبال وابستگی به دشمن می‌باشند، عقلانیت این را اقتضا نمی‌کند. (همان، ۱۴ / ۰۳ / ۱۳۹۰) یکی دیگر از ارزش‌هایی که در زمینه احزاب باید بدان توجه نمود پرهیز از غرض‌ورزی است. زیرا که ظلمی است که فقط دامن خود فرد را نمی‌گیرد بلکه دیگر افراد را نیز درگیر می‌نماید. (همان، ۱۵ / ۸ / ۱۳۸۷)

#### ۴ - ۱ - ۲. کارویژه هدایت

یکی دیگر از ویژگی‌های حزب مطلوب هدایت‌گری مردم بود. کارویژه دیگری که رهبر معظم انقلاب برای حزب احصاء می‌کنند، هدایت مردم و جهت دادن به ایشان می‌باشد. ایشان در این زمینه می‌فرمایند از کارویژه‌های حزب بسیج نمودن نیروها در یک هدف مشخص و جهت دادن به آنها

است. (همان، ۱۵ / ۰۳ / ۱۳۵۸) در واقع نیروهای منحرف را به راه صحیح هدایت کند. برخی نیروها در جامعه هستند که بالفعل می‌باشند ولی در جهت ناصحیح حرکت می‌کنند، حزب باید سمت و سوی صحیح را به ایشان نشان دهد. در مرحله‌ی بعدی آنها را در میدان تنها نگذارد و به صورت پیوسته محتوا و خوراک مغزی در اختیار آنها قرار دهد. حزب باید تک تک افراد را تأمین نماید و تکلیف آنها در لحظه مشخص نماید، راهگشایی و راهنمایی کند (خامنه‌ای، بی‌تا، همان) و مانع انحراف در نیروها بشوند و باعث شوند که نیروها تغییر مسیر ندهند. (همان، ۱۵ / ۰۳ / ۱۳۵۸)

#### الف) الزامات کارویژه هدایت

برخی بایدها و نبایدهایی برای احزاب مطرح می‌گردد که می‌توان به عنوان الزامات کارویژه هدایت مطرح نمود.

#### الف - ۱) اقناع فکری و پرهیز از ایجاد جذابیتهای دروغین

برای تأثیرگذاری و جذابیت تشکّل‌ها یکی از لوازم ضروری اقناع فکری است. اگر احزاب بتوانند مخاطب خود را از لحاظ فکری قانع کنند، می‌توانند او را با خود همراه سازند. در صورت تسلط بر موضوع است که قدرت اقناع حاصل می‌شود. اگر از روش‌های هیجانی و ضرب و زور استفاده شود، شاید به صورت لحظه‌ای مخاطب با شما همراه شود، ولی این همراهی وی تداوم نخواهد داشت. (همان، ۲۰ / ۰۴ / ۱۳۹۴ و ر. ک. به همان، ۱۲ / ۰۸ / ۱۳۸۰)

#### ۴ - ۱ - ۳. کارویژه تحکیم وحدت

وحدت در اندیشه رهبر معظم انقلاب جایگاه مهم و رفیعی دارد. طبق اندیشه ایشان در جامعه باید نقاط اشتراک را افزایش داد و به سمت وحدت حرکت نمود. ملاک وحدت نیز باید ایمان باشد. مبتنی بر قرآن کریم باید با کسانی که بر سر ایمان و ایدئولوژی با ما پیکار می‌کنند و برای شما دسیسه می‌چینند، مقابله کرد، نباید با آنها پیوستگی و ولایت داشت. از سوی دیگر می‌بایست با دیگر مومنان وحدت و پیوستگی داشت و با آنها ولایت داشت. (ر. ک. به خامنه‌ای، ۱۳۹۲: ۵۲۷ - ۵۲۶) بنابراین ملاک و معیار ایمان است و مبتنی بر ایمان باید وحدت داشت. (همان، ۱۵ / ۰۳ / ۱۳۵۸)

از جمله نکاتی که معمولاً در نقض حزب و تحزب مطرح می‌گردد، مسئله وحدت در جامعه است. با این توضیح که تحزب مانعی است در برابر وحدت و لذا برای جامعه مضرات و آسیب‌هایی به دنبال خواهد داشت. اما در اندیشه رهبر معظم انقلاب حزب با وحدت منافات ندارد. (همان، ۲۴ / ۰۷ / ۱۳۹۰) حتی باید گفت ازدیدگاه ایشان تحزب با وحدت نه تنها تنافی ندارد بلکه بدون وجود حزب تفرقه‌افکنان بهتر می‌توانند وحدت جامعه را از بین ببرند. ضامن تداوم وحدت در جامعه - چه در میان



اعضای حزب و چه افراد خارج از حزب - یک حزب مومن فعال و متشکل است. (خامنه‌ای، بی‌تا، همان) ایشان برای تبیین ضرورت تحزب برای تداوم وحدت به عواملی که موجب وحدت در جامعه می‌شود، اشاره می‌کنند. در دیدگاه ایشان وحدت در صورتی به وجود خواهد آمد و تداوم خواهد داشت که یک اندیشه، صفا، بیان گیرا، اخلاص فراوان و تدبیر عمیق و اندیشمندانه وجود داشته باشد، بدون این موارد وحدتی نخواهد بود و یا متزلزل خواهد شد. حال سوال این است که این موارد توسط یک نفر یا چند نفر متفرق بهتر حاصل می‌شود یا به وسیله یک گروه متشکل و سازمان یافته؟ مسلم است که اگر یک گروه متشکل مومن و فعال باشد، بهتر می‌تواند به این اهداف دست یابد و وحدت را در جامعه تحکیم نمایند. (خامنه‌ای، بی‌تا، همان و رهبر معظم انقلاب، ۱۵ / ۰۳ / ۱۳۵۸) زیرا احزاب می‌توانند محیطی مسالمت آمیز برای حل و فصل اختلافات ایجاد نمایند. (محمد نژاد، همان: ۴۴)

#### الف) الزامات کارویژه تحکیم وحدت

الف - ۱) پرهیز از تفرقه و تراحم و لزوم رفاقت و انس میان احزاب  
این کارویژه در صورتی به نتیجه خواهد رسید که احزاب و جناح‌های گوناگون تقویت وحدت را وظیفه خود بدانند و از تراحم و تفرقه پرهیز نمایند. لذا جناح‌های سیاسی می‌بایست مانند برادران با یکدیگر رفاقت و انس داشته باشند و اصالت بر این امر می‌باشد. (همان، ۰۵ / ۰۶ / ۱۳۹۳)

#### ۴ - ۱ - ۴. کارویژه‌های حکومتی

از دیگر کارویژه‌های احزاب کارویژه‌های حکومتی است. در همین زمینه رهبر معظم انقلاب معتقدند اگر در جامعه احزاب مختلفی فعالیت داشته باشند، این موجب می‌گردد که این احزاب بر هم نظارت کنند، با یکدیگر رقابت سالم داشته باشند و در نتیجه پیشرفت جامعه را رقم بزنند. (همان، بیانات، ۱۳۸۴: ۸۰)

#### الف) الزامات کارویژه‌های حکومتی

در اندیشه رهبر معظم انقلاب الزاماتی برای تحزب مطرح شده است، برخی از این موارد را می‌توان ذیل کارویژه‌های حکومتی دسته‌بندی نمود. از جمله این موارد عبارتند از:

#### الف - ۱) دشمن شناسی و دشمن ستیزی

شناخت دشمن و مقابله با آن از الزامات احزاب سیاسی می‌باشد. با اعتقاد و عمل به آن احزاب می‌توانند در جهت کارویژه‌های حکومتی کارآمد باشند. چرا که هر تشکیلاتی دو نوع آفت و دشمن دارد: آفت درونی و آفت بیرونی. باید با آنها مقابله کرد. دین اسلام برای این امر جهاد را قرار داده

است. جهاد هم برای دشمن درونی است و هم برای دشمن بیرونی. (همان، بیانات، ۱۳۷۱: ۱۵۴) برای مقابله با دشمن یکی از نکات مهم و اساسی اتحاد احزاب علیه دشمن می‌باشد زیرا دشمن سعی می‌کند تا میان احزاب و جناح‌ها تفرقه بیندازد (همان، ۱۵ / ۰۱ / ۱۳۷۱ درج در دشمن شناسی، ۱۳۹۱: ۳۸۳) و آنها را به عنوان دشمنان یکدیگر جلوه دهد. (همان، ۰۷ / ۰۵ / ۱۳۷۸ درج در همان، ۱۳۹۱: ۳۸۴) برای این منظور دشمن سعی می‌کند تا اختلاف سلیقه موجود در میان احزاب و گروه‌ها را به تضادهای بنیادی تبدیل نماید. (همان، ۰۱ / ۰۱ / ۱۳۸۲، درج در همان، ۱۳۹۱: ۸۷)

#### الف - ۲) قانونگرایی

وجود احزاب گوناگون در جامعه مفید و لازم است و موجب پیشرفت بیشتر نظام سیاسی می‌باشد، البته لازم است تا تمام احزاب و جناح‌ها قانون اساسی را قبول داشته باشند و بدان ملتزم باشند. (همان، بیانات، ۱۳۸۴: ۸۰) در صورت التزام به قوانین و به طور خاص قانون اساسی احزاب در کنار یکدیگر با هم افزایشی می‌توانند جامعه را در جهت رشد و پیشرفت رهنمون شوند.

#### الف - ۳) التزام به روحی‌هی جهادی

در کنار اینکه در حزب و تشکیلات باید به نظم تشکیلاتی معتقد و ملتزم بود، اما می‌بایست به فرهنگ و روحیه‌ی جهادی نیز التزام داشت. زیرا بدون فرهنگ جهادی کارها «شکل اداری و ثابت و ایستا و متحجر و منجمد» به خود می‌گیرد، «حرکت، پیشرفت و جهش» در آن کاهش می‌یابد. البته این روحیه با نظم تشکیلاتی منافاتی نداشته بلکه کار تشکیلاتی با روحیه و فرهنگ جهادی بهتر نیز می‌شود. (همان، بیانات، ۱۳۸۲: ۱۹۷)

#### الف - ۴) نوآوری و ابتکار

از جمله الزامات در کار حزبی و تشکیلاتی، اصل نوآوری و ابتکار است. (همان، بیانات، ۱۳۸۷: ۲۸) با ابتکار و نوآوری است که حزب می‌تواند خود را با مقتضیات زمان و مکان در کنار حفظ اصول تطبیق دهد. با عمل به این امر کارآمدی حزب در کارویژه‌های حکومتی بیشتر می‌باشد. حزب می‌بایست ابتکار لازم در سازماندهی و تشکیلات خود داشته باشد.

#### ۴ - ۲. کارویژه‌های سلبی:

کسب قدرت به عنوان کارویژه سلبی در اندیشه رهبر معظم انقلاب مطرح می‌باشد:

#### ۴ - ۲ - ۱. کسب قدرت

از دیدگاه رهبر معظم انقلاب احزاب نباید کسب قدرت را به عنوان هدف اصلی خود قرار دهند. در

همین راستا است که احزابی که «باشگاه‌هایی برای کسب قدرت» و به نوعی تقلیدی از احزاب کنونی غربی می‌باشند، در اندیشه رهبر معظم انقلاب به عنوان حزب نامطلوب از آن یاد می‌شود. آنها به دنبال رسیدن به قدرت هستند و در جهت رسیدن به این هدف از امکانات مادی خود یا دیگران بهره می‌گیرند و یا حتی بندوبست‌های سیاسی می‌کنند. (همان، ۲۴ / ۷ / ۱۳۹۰)

در واقع آنچه برای احزاب مذموم می‌باشد این است که کسب قدرت به عنوان هدف اصلی آنها در نظر گرفته شود. با این توضیح که احزابی که در پی تربیت و هدایت جامعه می‌باشند و به دنبال کسب قدرت نمی‌باشند، کسب قدرت برای آنها امری قهری است؛ (همان) یعنی افرادی که چنین توانایی‌ای داشته باشند که افرادی زیادی از مردم را دور خود جمع کنند و به تربیت آنها بپردازند، در میدان مسابقه گوی سبقت را خواهند ربود و رأی و نظر مردم را به خود جلب خواهند کرد. (همان، ۲۴ / ۷ / ۱۳۹۰) در واقع هر چه در مرکز این حزب افراد خوش‌فکرتر و زبده‌تری باشند، تعداد بیشتری از مردم را دور خود جمع خواهند کرد و این موجب خواهد شد که موضع‌گیری آنها در انتخابات مورد قبول مردم واقع شود. شاید این حزب در انتخاب چیزی موضع‌گیری نیز نداشته باشد اما چون افکار و عقاید مردم متناسب با عقاید حزب شکل گرفته است، مردم متناسب با شرایطی که رشد کرده‌اند، رأی خواهند داد که همان نظر حزب خواهد بود. (همان، ۰۴ / ۱۲ / ۱۳۷۷)

#### الف) الزامات کارویژه سلبی کسب قدرت

در اندیشه رهبر معظم انقلاب برخی الزامات برای احزاب مطرح شده است که عمل به آنها موجب خواهد شد که احزاب کسب قدرت را به عنوان کارویژه اصلی خویش در نظر نگیرند. این موارد عبارتند از:

#### الف - ۱) خودداری مسئولین از جناح بازی

طبق نظر رهبر معظم انقلاب علایق اعضای دولت به برخی جناح‌های سیاسی اشکالی ندارد اما دولت و اعضای آن نباید اسیر جناح بندی‌ها بشوند. پس دولت می‌بایست در مسائل سیاسی از جناح بندی‌ها عبور کند. (همان، ۰۵ / ۰۶ / ۱۳۹۳) بر همین مبنا رهبر معظم انقلاب مسئولین کشور را از دلبستگی به جناح‌ها بر حذر می‌دارند و تذکر می‌دهند که ساعاتی که آنها صرف مسائل حزبی و جناحی خود می‌کنید، حق مردم است و نمی‌توانید این ساعات را صرف مسائل حزبی و گروهی خود بکنید. (همان، ۱۲ / ۰۸ / ۱۳۸۰) بنابراین در صورتی که وزرا و مسئولین همّت و نشاط حرف زدن و فکر کردن خود را در جای دیگری غیر از مسئولیت خویش صرف کنند، «در حقیقت وقت وزارتخانه را غصب کرده‌اید. این فعل حرام است.» (همان، ۰۵ / ۰۶ / ۱۳۸۰) از سوی دیگر نباید به کسانی در

دولت مسئولیت داده شود که به دنبال جناح بازی و تبدیل دولت به محلی برای پیگیری امور جناحی خود باشند. در این صورت دولت از وظیفه اصلی خود غافل مانده و به حواشی کشیده می شود. (همان، ۱۳۸۰ / ۰۶ / ۰۵) بنابراین بر مسئولین دولتی لازم است که به «آدمهای مسئله دار جناحی وابسته به فلان جناح و فلان حزب» مسئولیت ندهند. (همان، ۱۳۸۰ / ۰۶ / ۰۵)

رهبر معظم انقلاب به صراحت اعلام می کنند که ایشان ورودی در دعوای جناحی و خطی ندارند و جناح بندی های موجود در کشور اعتباری برای ایشان ندارد بلکه ملاک اصول و ملاک های اسلامی چون تقواست که می بایست مورد توجه همگان قرار بگیرد: «این جناحها و خطوط و احزاب هم از نظر بنده اعتباری ندارند. بعضی خودشان که کشمکش می کنند هیچ سعی می کنند که رهبری و دستگاه های نظام را هم وانمود کنند که در دعوای جناحی و خطی اینها واردند! این مطلب درست نیست. بنده حزب و شخصیت نمیشناسم.» (همان، ۱۳۸۲ / ۱۰ / ۱۸)

#### الف - ۲) پرهیز از تبدیل دانشگاه ها به باشگاه های سیاسی

برخی جریان ها که به دنبال کسب قدرت در جامعه می باشند، از فرصت دانشگاه ها برای رسیدن به هدف خویش سوء استفاده می کنند. رهبر معظم انقلاب در کنار اینکه تاکید بر سیاسی بودن دانشگاه ها دارند، از تبدیل دانشگاه ها به باشگاه های سیاسی احزاب برحذر می دارند. رهبر معظم انقلاب «مدافع و منادی کار سیاسی دانشجویان و دانشگاهیان» می باشند و به همین دلیل همیشه دانشجویان را به داشتن «نگاه سیاسی، مشرب سیاسی، فهم سیاسی و فعالیت سیاسی» دعوت نموده و تشویق می نمایند. (همان، ۱۳۹۳ / ۰۴ / ۱۱) چرا که مسئولین کشور در آینده از میان دانشجویان کشور خواهند بود، و اگر کسانی در آینده مسئولیت ها را به عهده بگیرند که فهم سیاسی نداشته و قادر به تشخیص امواج سیاسی دنیا نباشند، برای کشور اثرات نامطلوبی به دنبال خواهد داشت. (همان، ۱۳۷۷ / ۱۲ / ۱۲) اما در اندیشه ایشان این امر با اینکه دانشگاه تبدیل به «مرکز جولان سیاسی و تلاش ها و فعالیت های جناح های سیاسی» بشود متفاوت است لذا دانشگاه باید از این امر دوری گزیند و مسئولین دانشگاه ها باید سعی کنند که دانشگاه به باشگاه سیاسی تبدیل نشود. چرا که در این صورت آرامش دانشگاه از بین رفته و این خود موجب خلل در حرکت علمی دانشگاه و به تبع آن جامعه می گردد که به معنای عقب گرد در حرکت علمی خواهد بود. (همان، ۱۳۹۳ / ۰۴ / ۱۱ و ر. ک به همان، ۱۳۸۳ / ۱۲ / ۲۴) لذا دانشجویان نباید وابستگی حزبی داشته باشند. این شعبه ای از مصلحت گرایی است چرا که احزاب وقتی به دانشگاه ها ورود پیدا می کنند از آن ضوابط و قواعدی که به طور معمول در جهان مرسوم می باشد، خبری نیست، چون جوانان روزی به اجتهاد می رسند. به

همین دلیل نیز حزب توده که وابسته به شوروی‌ها بود، به هنگام ورود به دانشگاه‌ها بسیاری از حقایق حزبی را از دانشجویان مخفی می‌نمود. (همان، ۰۱ / ۰۹ / ۱۳۷۸) لذا دانشگاه محل مناسبی برای فعالیت‌های حزبی و وابستگی جناحی نیست.

### الف - ۳) پرهیز از ایجاد تشکل‌های یک بار مصرف

یکی از روش‌های کاسبان قدرت در جامعه ایجاد تشکل‌های یک بار مصرف، با هدف پیروزی در انتخابات می‌باشد. رهبر معظم انقلاب از ایجاد تشکلهایی که فقط برای انتخابات ایجاد می‌شوند انتقاد کرده و می‌گویند این تشکل‌های یک بار مصرف مفید نیستند. در واقع استفاده ابزاری از دانشجویان نخبه در جهت اغراض انتخاباتی اهانت و تحقیر دانشجویان می‌باشد و لازم است از این امر خودداری شود. در مقابل تشکل‌هایی مفید برای جامعه می‌باشند که انقلابی بوده و علاقمند به اسلام و انقلابی و در خدمت آینده کشور باشند. (همان، ۲۰ / ۰۴ / ۱۳۹۴)

جدول شماره ۱: کارویژه‌های احزاب در اندیشه رهبر معظم انقلاب

کارویژه‌های احزاب			
کارویژه سلبی		کارویژه‌های ایجابی	
الزامات: ۱. خودداری مسئولین از جناح بازی ۲. پرهیز از تبدیل دانشگاه‌ها به باشگاه‌های سیاسی ۳. پرهیز از ایجاد تشکل‌های یک بار مصرف	سلبی	الزامات: ۱. رعایت تقوا و تقویت معنویت ۲. التزام به ارزشهای اسلامی و انقلابی	تربیتی کارویژه‌های
		الزامات: اقناع فکری و پرهیز از ایجاد جذآبیت‌های دروغین	کارویژه‌های
		الزامات: ۱. دشمن شناسی و دشمن ستیزی ۲. قانونگرایی ۳. التزام به روحیه جهادی ۴. نوآوری و ابتکار	کارویژه‌های حکومتی
		الزامات: پرهیز از تفرقه و تراحم و لزوم رفاقت و انس میان احزاب	تحکیم وحدت کارویژه

## ۵. چرایی کارویژه‌های ایجابی و سلبی احزاب

در بخش قبلی کارویژه‌های ایجابی و سلبی احزاب در جامعه اسلامی بر اساس اندیشه رهبر معظم انقلاب بررسی گردید، در این بخش لازم است تا به فلسفه و چرایی این کارویژه‌ها بپردازیم.

### ۵-۱. جایگاه مهم و اصیل تربیت و هدایت در حکومت اسلامی

در دین مبین اسلامی تربیت از جایگاه والایی برخوردار است، تا بدانجا که تمام هدف انبیاء نیز تربیت انسان بوده است (تعلیم و تربیت از دیدگاه امام خمینی، ۱۳۹۳: ۱۷) از سویی دیگر تربیت در اسلام با حکومت و نظام سیاسی نیز پیوند می‌خورد: «این تربیتهاست که یک کشور را ممکن است به کمال مطلوبی که از هر جامعه‌ی انسانی است برساند و یک کشور، کشور انسانی باشد؛ کشور مطلوب اسلام باشد. و همین تربیتها یا تعلیمهای بدون تربیت ممکن است که اینها در آن وقتی که مقدرات یک کشوری دست آنها است و همه چیز کشور به دست آنهاست کشور را به تباهی بکشند.» (همان: ۵-۶)

از جنبه‌ی دیگر هدایت با سیاست در اندیشه سیاسی اسلام ارتباط تناتنگی برقرار می‌کند: «حکومت اسلامی یعنی آن حکومتی که به دل انسانها و ملتها می‌پردازد؛ ... به اداره‌ی سیاست صحیح در میان آنها می‌پردازد.» (رهبر معظم انقلاب، ۳۱ / ۰۵ / ۱۳۸۵) در واقع می‌توان در نگاه اسلامی سیاست را به «علم رسیدن به سعادت جمعی» تعریف نمود. با این توضیح که خداوند در ذکر اوصاف پیامبر بر این نکته تأکید دارد که ایشان برای هدایت مردم حریص می‌باشد: «به یقین، رسولی از خود شما بسویتان آمد که رنجهای شما بر او سخت است؛ و اصرار بر هدایت شما دارد؛ و نسبت به مؤمنان، رؤف و مهربان است!»<sup>۱</sup> (توبه، ۱۲۸) پیامبر اسلام در زمان حکومت نیز به دنبال کسب قدرت و مکنت برای خود نبود و تفاسیر گوناگون تأکید دارند که حضرت هنگامی که در مدینه حکومت تشکیل دادند، بار رسالت خودشان را سنگین‌تر یافتند و هیچگاه برای خود اولییتی قرار ندادند. به همین دلیل به هنگام نزول اولویت پیامبر بر مومنان علاوه بر مسلمانان، غیر مسلمانان نیز آن را گرامی داشتند، زیرا می‌دانستند که این اولویت منجر به مسئولیت‌پذیری بیشتر ایشان در قبال کلیه رفتار و وظایف مردم خواهد بود. (افتخاری، ۱۳۸۶: ۱۲۴ - ۱۲۳) به همین دلیل نیز حضرت در تفسیر اولویت خود می‌فرماید: «من از مومنان بر خودشان اولی‌ترم، لذا هر مومنی چون فوت کند و دینی بر

۱. لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا غَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ.

گردن داشته باشد، قضای او بر من است و اگر مالی از خود به جای گذارد، از آن وراثت است.»<sup>۱</sup> (ابن شهر آشوب، ۱۴۳۱، ج ۲: ۱۸۷) برای اولویت می‌توان معانی مختلفی برداشت نمود ولی تفسیر پیامبر از آن نشانه‌ای بر اصالت هدایت در برابر اصالت قدرت می‌باشد. همچنین قرآن کریم پیامبر را امر به آرامش برای هدایتگری می‌کند که خود نشانه‌ای دیگر از غلبه‌ی عنصر «هدایت» بر سازمان قدرت می‌باشد: «و بیشتر مردم، هر چند اصرار داشته باشی، ایمان نمی‌آورند»<sup>۲</sup> (یوسف، ۱۰۳) «هر قدر بر هدایت آنها حریص باشی، (سودی ندارد؛ چرا) که خداوند کسی را که گمراه ساخت، هدایت نمی‌کند؛ و آنها یاورانی نخواهند داشت!»<sup>۳</sup> (نحل، ۳۷) به همین دلیل است که ایشان پس از اینکه نظم در جامعه اسلامی مستقر شد، دیگر مردم را نیز به اسلام دعوت نمود و از جمله‌ی آن نامه‌های حضرت به امپراتور ایران، روم و ... می‌باشد. (افتخاری، همان: ۱۲۵) بنابراین در اسلام آنچه اولویت و اهمیت دارد، تربیت و هدایت مردم و جامعه اسلامی است و قدرت و کسب آن اصالتی نداشته و به عنوان هدف اصلی بدان توجه نمی‌شود.

## ۵ - ۲. عدم اصالت قدرت در اسلام

از جمله تفاوت‌های اندیشه سیاسی اسلام و غرب این است که در اندیشه سیاسی غرب، کسب و تثبیت و تقویت قدرت اصالت دارد و به همین دلیل حزب با قدرت پیوندی ناگسستگی پیدا کرده است. اما در اندیشه سیاسی اسلام کسب قدرت اصالت ندارد. کسب قدرت به عنوان هدف میانی شناخته می‌شود تا بتوان از طریق آن به آرمان‌ها و اهداف الهی نایل شد. (نوروزی، ۱۳۸۴: ۹۸) بر همین اساس «امیر المؤمنین می‌گوید من قدرت را به خاطر قدرت نمی‌خواهم. حالا بعضیها افتخار می‌کنند: ما باید برویم، تا قدرت را به دست بگیریم! قدرت را برای چه می‌خواهیم؟ اگر قدرت برای خود قدرت است، وزر و وبال است.» (رهبر معظم انقلاب، ۲۶ / ۰۹ / ۱۳۸۲) لذا حزب در اندیشه رهبر معظم انقلاب با هدف کسب قدرت نبوده، اگر چه از تبعات و نتایج اجتناب‌ناپذیر آن کسب و تقویت قدرت می‌باشد.

از سویی دیگر احزاب در غرب فقط محدود به منافع ملی می‌باشند، در صورتی که در اسلام حزب و تحزب در جهت عملیاتی نمودن اصول و قواعد اسلام می‌باشد و به همین دلیل محدودیت آن نیز

۱. أَلَا مَنْ تَرَكَ دِينًا أَوْ ضَيْعَةً فَإِلَيَّ وَ مَنْ تَرَكَ مَالًا فَلِوَرَثَتِهِ.

۲. وَ مَا أَكْثَرُ النَّاسِ وَ لَوْ حَرَمْتُ بِمُؤْمِنِينَ.

۳. إِنَّ تَحْرِيصَ عَلَيَّ هُدَاهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ يُضِلُّ وَ مَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ.

اصول و احکام اسلامی است. به همین دلیل حزب نیز مولد اصول و قواعد اسلامی و منافع ملی می‌باشد. (نورزوی، همان)

### ۵ - ۳. وابستگی احزاب داخلی به غرب و شرق

از جمله نقاط ضعف احزاب و گروه‌های سیاسی در ایران وابستگی آنها به غرب و شرق می‌باشد. رهبر معظم انقلاب به این نقطه ضعف در انقلاب اسلامی اشاره می‌کند: «همه راه‌های ممکن در این کشور تجربه شد و همه ناکام و ناموفق از آب درآمد. احزاب گوناگون سیاسی، جریان‌های وابسته به شرق و غرب و حرکت‌های مسلحانه، همه و همه در این کشور در برهه‌ای از زمان سر بلند کردند؛ اما هیچکدام نتوانستند برای این ملت کاری انجام دهند. ... هیچ کانون و مرکزی در ایران وجود نداشت که بتواند ملت را بسیج کند؛ مگر روحانیت و پرچمداران دین، با شعار دین. در کشور ما این یک تجربه طولانی است.» (رهبر معظم انقلاب: ۱۴ / ۰۳ / ۱۳۸۱) به همین دلیل بوده که امام خمینی نیز در جریان انقلاب به احزاب و گروه‌های سیاسی متکی نشدند و توده‌ی مردم را به عنوان نقطه اتکای انقلاب انتخاب نمودند. (اخوان کاظمی، ۱۳۸۶: ۱۷۳ - ۱۷۲) این وابستگی احزاب داخلی در نتیجه میل آنها به کسب قدرت می‌باشد که برای رسیدن به این هدف، تلاش می‌کنند تا جایگاهی نزد قدرت‌های شرق و غرب پیدا کنند.

### ۵ - ۴. گرایش احزاب به استبداد و تمرکز در تشکیلات داخلی

رابرت میشلز معتقد است که احزاب رفته رفته از کنترل اعضای خود خارج شده و به کنترل معدودی از رهبران خود می‌افتد. این امر به چند علت صورت می‌پذیرد:

اول اینکه احزاب سازمان‌هایی هستند برای مبارزه و مبارزه نیاز به تحرک و تاکتیک دارد و برای نیل به آن باید نظم و دیسیپلین را رعایت کنند. بنابراین به سمت تمرکز نیل می‌کنند.

علت دوم پراکندگی اعضای حزب در جغرافیای وسیع و تنوع در سلیقه احزاب است که اشتراک منافع و ارتباط متقابل را کاهش می‌دهد. این امر موجب می‌شود که رهبران حزب به سمت تمرکز بروند مخصوصاً در مواردی که نیاز به تصمیم فوری باشد.

عدم آگاهی و بی‌تفاوتی سیاسی اعضای حزب نیز عامل سوم است که موجب تمرکز و استبداد رهبران حزب می‌گردد. (محمدی نژاد، همان: ۴۷ - ۴۶)

این از نشانه‌های احزابی است که با اهداف مادی ایجاد شده‌اند در حالی که احزاب اگر در پی تحقق اهداف الهی باشند و برای تربیت و هدایت مردم به سمت حق تلاش نمایند، به سمت استبداد



حرکت نخواهند کرد. «در حکومت‌های بشری، آنچه که از به خود بستن و نشان دادن مظاهر اقتدار و سلطنت و زورگویی و برای خود خواستن و غیر خود را نفی کردن هست، نقطه مقابلش در حکومت الهی است؛ مظهر آن هم امیرالمؤمنین (علیه السلام) است. در دوران حکومت، تواضع بدون ضعف و اقتدار بدون تکبر، از خصوصیات امیرالمؤمنین است.» (رهبر معظم انقلاب، ۱۶ / ۰۱ / ۱۳۷۸)

## ۵-۵. عدم کارآمدی سیاسی احزاب

برخی از اندیشمندان از جمله آنتونی کینگ معتقدند که احزاب در امور سیاسی اهمیت چندانی نداشته‌اند. کینگ به تبیین نقش احزاب در سه پدیده مهم در کشورهای آمریکا، فرانسه و بریتانیا پرداخته و نتیجه می‌گیرد که احزاب در این موارد نه تنها نقش مهمی نداشته‌اند بلکه راه حل مناسبی نیز ارائه نکردند. این سه پدیده عبارتند از: «۱. نهضت سیاه‌پوستان بر ای کسب موازات و حقوق فردی در ایالت متحده آمریکا، ۲. عضویت بریتانیا در بازار مشترک اروپا، ۳. قیام کارگران و دانشجویان در تابستان ۱۹۶۸ در فرانسه.» سی.رایت میلز نیز مانند کینگ نظر داده و معتقد است که احزاب سیاسی آمریکا سازمان‌هایی شبه فئودال بوده که به دنبال تقسیم پست‌های پرمفعت حکومت میان طرفداران و وابستگان خود هستند. (محمدی نژاد، همان: ۵۰ - ۴۹)

در واقع عده‌ای از خواص که منافع مشترکی دارند و شاید افکار و عقاید آنها هم موافق یکدیگر نباشد و حتی مخالف نیز باشد، دور یکدیگر جمع شده و بین یکدیگر قراردادی وضع کرده و حزبی را تأسیس می‌کنند، (رهبر معظم انقلاب، ۰۴ / ۱۲ / ۱۳۷۷ و ر. ک. به همان، ۰۴ / ۰۹ / ۱۳۸۹) این حزب در میان مردم معروف می‌باشد. به تعبیر دیگر این حزب «عضو مصلحتی دارد، نه عضو فکری». عضو مصلحتی بدین معنی است که یک فرد مشهور و نافذ میان مردم - مانند یک نفر سرمایه‌دار، کاسب، روحانی، استاد، فیلسوف یا ... - طی قراردادی با حزب، در ازای منصوب شدن به پُست و مقامی یا دریافت کمک و ... مریدان خود را به رأی دادن به آن حزب تشویق نماید. مردم نیز بدون شناخت نسبت به کاندیدا، موسسان حزب، افکار و عقاید آنها و بدون اعتقاد به افکار آن حزب و صرفاً به جهت توصیه‌ای که آن فرد مشهور گفته است، بدان حزب رأی می‌دهند. بنابراین رأی به حزب از روی ایمان و آگاهی نیست بلکه بر مبنای قرارداد استوار است. (همان، ۰۴ / ۱۲ / ۱۳۷۷ و ر. ک. به همان، ۲۶ / ۰۹ / ۱۳۸۲)

به عبارتی دیگر از آنجا که این احزاب به دنبال کسب قدرت می‌باشند لذا از شرایط گوناگون استفاده می‌کنند تا بتوانند به هدف خویش دست پیدا کنند و آنچه که برای آنها اصالت و اهمیت دارد،

رسیدن به این هدف می‌باشد و حل مشکلات مردم برای آنها اولویت نمی‌باشد.

#### ۵ - ۶. عدم کارآمدی احزاب و جناح‌ها در تحقق اهداف انقلاب اسلامی

از سویی دیگر احزاب در تحقق اهداف انقلاب اسلامی کارآمدی نداشته‌اند. از نظر رهبر معظم انقلاب عامل اصلی در تحقق اهداف انقلاب اسلامی دین و ایمان دینی می‌باشد: «این حرکت به سوی رفاه و کمال دنیایی و آخرتی و مادی و معنوی، در آینده هم ادامه پیدا خواهد کرد. این ملت از میدان خارج نخواهد شد. اینها به برکت دین است. این، کار یک انقلاب جدای از دین نیست؛ کار احزاب و ایدئولوژی‌ها و شخصیت‌ها نیست؛ کار ایمان دینی این مردم است. پس این، عامل اصلی است. شما باید این عامل اصلی را حفظ کنید. این ملت باید حفظ کند. ... از اول انقلاب تا امروز، مردم در جهت دینی خیلی پیشرفت کرده‌اند.» (همان، ۱۹ / ۱۰ / ۱۳۷۹) بنابراین در اندیشه رهبر معظم انقلاب آنچه منجر به تقویت نظام اسلامی می‌باشد، ایمان دینی است و احزاب و ایدئولوژی‌ها در این مسیر موثر نخواهند بود، (اخوان کاظمی، همان: ۱۷۶) زیرا در جهت هدف اصلی انقلاب که همان هدایت مردم و تربیت آنها در مسیر حق می‌باشد تلاش نکرده‌اند، بلکه جناح بازی برای آنها اصل شده و امور اہم به عنوان فرع مطرح بوده است.

#### ۵ - ۷. تضاد احزاب شرقی و غربی با دموکراسی و نقش مردم در حکومت

بر اساس اندیشه رهبر معظم انقلاب دموکراسی غربی و شرقی شعاری توخالی و پوشالی می‌باشد. اگر چه با تبلیغات فراوان به دنبال ارائه چهره‌ای آرمانی از این دموکراسی هستند، اما مردم سالاری دینی است که نقش حقیقی مردم را محقق نموده است: «امروز شما ملت ایران بافته‌ی نظری غرب را زیر سؤال برده اید؛ غربیها پایه‌ی کار خودشان را بر دین زدایی قرار داده بودند و می‌گفتند با دین نمی‌شود جلو رفت؛ شما این را باطل کردید. معلوم شد دین نه فقط مانع پیشرفت نیست، بلکه تشدیدکننده‌ی نیرو و تقویت کننده‌ی حرکت به سمت جلوس است؛ این را ملت ایران ثابت کردند. غربیها می‌گفتند کارها بایستی با نظر مردم انجام بگیرد؛ شعار دموکراسی می‌دادند؛ اما عملاً حزب بازیهای غربی - که نمونه‌هایش را در خیلی از کشورهای دنیا؛ کشورهای معروف و بزرگ غرب مشاهده می‌کنید - نقش مردم را کم رنگ کرد. شما نشان دادید که دموکراسی واقعی، «مردم سالاری دینی» است؛ مردم می‌بینند، می‌شناسند، تشخیص می‌دهند، دوست می‌دارند و رأی می‌دهند؛ یعنی خود مردم هستند و احزاب، نقش ضعیفی دارند؛ نقش حقیقی مال خود مردم است؛ مردم هستند که اراده می‌کنند و تصمیم می‌گیرند.» (رهبر معظم انقلاب، ۱۷ / ۰۸ / ۱۳۸۵) بنابراین دموکراسی رایج در دنیا و

احزاب غرب و شرق مبتنی بر نقش مردم نمی‌باشند و مردمی بودن آنها زیر سوال است زیرا نظر و رأی را به مردم تحمیل می‌کنند و مردم در انتخاب خویش در واقع امر آزادی عمل ندارند. (اخوان کاظمی، همان: ۱۷۳)

در همین راستا جان آدامز اولین معاون ریاست‌جمهوری ایالات متحده آمریکا دو حزب معاصر خود در این کشور (حزب فدرالیست و حزب جمهوری خواه جفر سونی) را از بزرگ‌ترین دشمنان نظام دموکراسی آمریکا می‌دانست. (محمدی نژاد، همان: ۴۵) یکی از دلایل می‌توان این امر باشد که احزاب نماینده منافع گروه‌هایی که ظاهراً از آن دفاع می‌کنند، نیستند. رهبران حزب معمولاً افرادی ثروتمند و تحصیل کرده می‌باشند که به دنبال کسب قدرت بوده و در مرام‌نامه حزب خواست مردم و هدف‌های توده‌های جامعه را مطرح می‌کنند ولی در عمل به آن توجه خاصی نمی‌کنند. (همان: ۴۹ - ۴۷)

در دموکراسی‌های غربی آنچه به عنوان چارچوب پذیرفته شده است «منافع و خواست صاحبان ثروت و سرمایه‌داران حاکم بر سرنوشت جامعه» می‌باشد. (رهبر معظم انقلاب، ۱۱ / ۰۵ / ۱۳۸۰) لذا از نقاط منفی در دموکراسی غربی و از جمله آمریکا این است که تنها کسی می‌تواند خود را در معرض رأی مردم قرار دهد که جزو یکی از دو حزب مطرح آمریکا باشد. جدای از این دو حزب کسی امکان حضور در انتخابات و رسیدن به مراحل نهایی انتخابات را ندارد. (همان، بیانات، ۲۵: ۱۳۸۲) چارچوب حاکم در دموکراسی‌های شرقی یعنی در کشورهای سوسیالیستی سابق نیز «تمایلات و سیاستها و انگیزه‌های حزب حاکم» می‌باشد. (همان، ۱۱ / ۰۵ / ۱۳۸۰) به طور مثال در کشور شوروی پس از انقلاب دیکتاتوری پولاتاریا شکل گرفت که در آن حزب تمام امور را به دست گرفته و هیچ تعهدی به مردم نداشت و فعال ما ی‌شاء بود و دیکتاتوری را در کشور عملیاتی نمود. (همان، ۰۷ / ۰۳ / ۱۳۶۹) بنابراین در دموکراسی غربی و شرقی خواست و اراده‌ی مردم جایگاه تعیین‌کننده‌ای ندارد. (همان، ۱۱ / ۰۵ / ۱۳۸۰) بنابراین چون احزاب غربی و شرقی به دنبال کسب قدرت هستند، از روش‌های گوناگون بهره می‌برند تا به هدف خویش نایل شوند. اگر چنانچه هدف اصلی احزاب کسب قدرت نباشد و احزاب هدف تربیت و هدایت مردم را دنبال نمایند، مردم سالاری دینی و جایگاه و نقش مهم مردم در عرصه سیاست به بازی گرفته نخواهد شد.

#### ۵ - ۸. اصل دفاع از نظام اسلامی

از نکات مهم دیگری که با کارویژه‌های ایجابی احزاب و به طور خاص کارویژه‌های حکومتی در

اندیشه رهبر معظم انقلاب پیوند می‌خورد، اصل دفاع از نظام اسلامی می‌باشد. این اصل خود موجب تمایز بنیادین کارویژه‌های حکومتی در کشورهای دنیا با جمهوری اسلامی می‌گردد زیرا در سایر کشورها کارویژه‌های حکومتی برای تقویت حاکمیت مطرح می‌گردد، حاکمیتی که مبنای مادی دارد اما در جمهوری اسلامی این کارویژه‌ها در جهت تقویت و صیانت از دین اسلام به عنوان پشتوانه و ریشه نظام سیاسی تعبیه شده است، به عبارتی دیگر این کارویژه با ایدئولوژی اسلامی پیوند عمیق برقرار می‌کند. به همین دلیل «امام حراست و صیانت از جمهوری اسلامی را اوجب واجبات میدانست. اوجب واجبات، نه از اوجب واجبات. واجب‌ترین واجبه‌ها، صیانت از جمهوری اسلامی است؛ چون صیانت اسلام - به معنای حقیقی کلمه - وابسته‌ی به صیانت از نظام سیاسی اسلامی است. بدون نظام سیاسی، امکان ندارد.» (همان، ۱۴ / ۰۳ / ۱۳۸۹ و ۳۱ / ۰۵ / ۱۳۸۹)

#### ۵ - ۹. اصالت وحدت در جامعه و تضاد احزاب غربی با وحدت

در اسلام «وحدت و یکپارچگی مسلمین و برادری مسلمانان» اهمیت بالایی دارد «حتی در اعتصام به حبل‌الله، میتوان تک تک به حبل‌الله اعتصام پیدا کرد، [اما] این را اسلام توصیه نمیکند؛ و اَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا (آل عمران، ۱۰۳) همه با هم به حبل‌اللهی تمسک کنید، با هم باشید.» (همان، ۲۷ / ۰۴ / ۱۳۹۴) به همین دلیل است که قرآن کریم درباره‌ی پیغمبر می‌فرماید که «خَرِيصٌ عَلَيكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ وَرَحِيمٌ» توبه، ۱۲۸). نسبت به مؤمن دارای رأفت [اما] أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ؛ (فتح، ۲۹) در مقابل کسانی که با شما دشمنی میکنند و دشمن شما هستند «أَشِدَّاءُ» باشید؛ یعنی سخت باشید؛ مثل خاگریز نرم نباشید که دشمن از هرجا خواست بتواند در شما نفوذ کند؛ مستحکم باشید، ایستاده باشید اما «رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ»، بین خودتان، دل‌هایتان با هم صاف باشد، با هم مهربان باشید؛ اسمها نتواند شما را از هم جدا کند.» (همان، ۱۹ / ۱۰ / ۱۳۹۳) لذا رهبر معظم انقلاب بر وحدت در جامعه اسلامی تاکید فراوان دارند. این در حالی است که احزاب غربی موجبات تفرقه در جامعه را ایجاد می‌نمایند. جرج واشنگتن اولین رئیس‌جمهور ایالات متحده آمریکا معتقد بود که احزاب موجب تفرقه در جامعه می‌شوند. زیرا به دنبال جلب اعضای بیشتر بوده، برنامه‌ها و اساسنامه‌های گوناگون تنظیم و تصویب می‌کنند و میان گروه‌ها تبلیغات متضاد وجود دارد. (محمدی نژاد، همان: ۴۵) از علل اصلی پیامد تفرقه برای احزاب گوناگون این است که این احزاب در پی کسب قدرت می‌باشند، اما اگر احزاب در پی تبیین و تربیت فکری، عقیدتی و سیاسی مردم باشند، نه تنها موجبات تفرقه را فراهم نمی‌کنند بلکه وحدت جامعه را نیز

تقویت خواهند نمود.

تطبیق کارویژه‌های احزاب در اندیشه سیاسی متفکران غربی و رهبر معظم انقلاب

تطبیق کارویژه‌های احزاب در اندیشه سیاسی متفکران غربی و اندیشه سیاسی رهبر معظم انقلاب

را می‌توان به صورت زیر خلاصه نمود:

کارویژه‌های انتخاباتی و کارویژه‌های آموزشی از کارویژه‌های اصلی احزاب در اندیشه سیاسی غرب است. کارویژه‌های انتخاباتی به شکل دادن به افکار عمومی، گزینش نامزدها و ترتیب و تنسيق کار انتخاب‌شدگان می‌پردازد. از آنجا که در اندیشه سیاسی رهبر معظم انقلاب کارویژه کسب قدرت، به عنوان کارویژه سلبی در نظر گرفته می‌شود، کارویژه‌های انتخاباتی برای احزاب مورد پذیرش ایشان نمی‌باشد، زیرا که از هدف اصلی احزاب که همان تربیت و هدایت می‌باشد، فاصله می‌گیرد. البته وقتی احزاب تربیت فکری، سیاسی و عقیدتی مردم را سرلوحه وظایف خویش قرار دهند، لاجرم رأی مردم که مبتنی بر ایمان و آگاهی ایشان است، به افرادی خواهد بود که به چارچوب فکری این احزاب نزدیک‌تر باشند. کارویژه‌های آموزشی احزاب شامل اطلاع‌رسانی، آموزش نظری و عملی توده‌ها و مشارکت سیاسی و ادغام اجتماعی می‌باشد. این مورد را می‌توان ذیل کارویژه‌های تربیت فکری، سیاسی و عقیدتی و کارویژه هدایتی احزاب در اندیشه آیت‌الله العظمی خامنه‌ای تعریف نمود. کارویژه تجمیع به این امر اشاره داد که احزاب به عنوان حلقه‌ی واسط مردم و حکومت، با انعکاس در ست تقاضا و درخواست مردم و دست‌بندی تقاضاها، حاکمان را در تصمیم‌گیری کمک می‌کنند. طبق این نوشتار رهبر معظم انقلاب به کارویژه برای احزاب به صورت مستقیم اشاره‌ای نکرده‌اند، البته می‌توان ذیل کارویژه‌های حکومتی مورد توجه قرار داد. کارویژه‌های حکومتی شامل تربیت نخبگان، تدوین برنامه‌ها و سیاست‌ها، هماهنگی و نظارت بر سازمان‌های حکومتی، ادغام اجتماعی مجامع، ادغام اجتماعی افراد و نقش ضد سازمانی و خرابکارانه‌ی حزب می‌شود. رهبر معظم انقلاب موارد یک و چهار و پنج را ذیل کارویژه‌های تربیتی مطرح می‌نماید. سایر موارد را نیز می‌توان ذیل کارویژه‌های حکومتی مورد توجه قرار داد.

کارویژه‌های پنهان احزاب عبارتند از مواردی چون شناسایی و کمک به نیازمندان، کمک سیاسی به موسسات مالی، اختصاصات امکانات به افراد کم‌بهره. طبق آنچه نگارنده بدان پرداخته است، رهبر معظم انقلاب به این موارد به صورت مستقیم به عنوان کارویژه احزاب اشاره نکرده‌اند. در اندیشه ایشان کمک سیاسی به موسسات نباید در جهت حزب بازی و تضییع حقوق عمومی مردم برای سودرسانی به افرادی خاص باشد. طبق کارویژه روزنه اطمینان، احزاب مانع می‌شوند تا مخالفان

جریانی خطرناک و زیرزمینی تشکیل داده و یا تبدیل به گروه تروریستی بشوند. این مورد نیز می‌توان ذیل کارویژه‌های حکومتی مورد توجه قرار داد.

با مقایسه کارویژه‌های تربیتی و هدایتی با کارویژه‌های فوق باید گفت اگر چه ذیل کارویژه‌های آموزشی به این موارد پرداخته شده است اما رهبر معظم انقلاب توجه کاملتر و جامع‌تری به این موضوع داشته‌اند. متفکران غربی به کارویژه هدایتی توجه خاص نکرده، اگرچه می‌توان تبیین بسیار ناقص آن را ذیل کارویژه‌های آموزشی جستجو نمود. کارویژه تحکیم وحدت نیز مورد از سوی دیگران مورد توجه قرار نگرفته است. کارویژه‌های حکومتی در اندیشه متفکران غربی به صورت مبسوط‌تری بررسی شده است، چرا که این امر با هدف کسب قدرت در احزاب غربی رابطه تنازگی دارد و به همین دلیل است که کسب قدرت به عنوان کارویژه سلبی برای متفکران غربی مورد پذیرش نمی‌باشد.

جدول شماره ۲: تطبیق کارویژه‌های احزاب در اندیشه سیاسی متفکران غربی و رهبر معظم انقلاب

اندیشه سیاسی رهبر معظم انقلاب	اندیشه سیاسی متفکران غربی	
عدم پذیرش	*	کارویژه‌های انتخاباتی
پذیرش (تبیین کاملتر)	*	کارویژه‌های آموزشی
پذیرش ضمنی	*	کارویژه تجمیع
پذیرش	*	کارویژه‌های حکومتی
پذیرش مشروط	*	کارویژه‌های پنهان
پذیرش ضمنی	*	روزنه اطمینان
*	پذیرش (تبیین ناقص‌تر)	کارویژه‌های تربیتی
*	پذیرش ضمنی (توجه ناقص‌تر)	کارویژه هدایتی
*	عدم توجه	کارویژه تحکیم وحدت
*	پذیرش (تبیین کاملتر)	کارویژه‌های حکومتی
*	عدم پذیرش	کارویژه سلبی کسب قدرت

## جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

ضرورت و اهمیت حزب در سیره علمی و عملی رهبر معظم انقلاب مشهود است. پیگیری تاسیس حزب در دوران خفقان رژیم پهلوی و تاسیس حزب جمهوری اسلامی به همراه یاران خویش و قبول مسئولیت دبیر کلی این حزب نشان از اهتمام ایشان به حزب و تحزب می‌باشد. در اندیشه سیاسی ایشان نیز بر ضرورت حزب تاکید شده است. از دیدگاه ایشان یک نیروی فعال بدون تشکل و سازماندهی سیاسی امکان ندارد بتواند کارش را انجام بدهد. حتی تداوم انقلاب نیز بدون حزب امکان نخواهد داشت. از سوی دیگر ایشان با تبیین سیره معصومین (علیهم‌السلام) در امر تحزب، اهمیت حزب را به سیره سیاسی اهل بیت (علیهم‌السلام) نیز پیوند می‌زنند.

در اندیشه رهبر معظم انقلاب می‌توان کارویژه‌های حزب در دو دسته کارویژه‌های ایجابی و سلبی تقسیم نمود. کارویژه‌های ایجابی احزاب عبارتند از: کارویژه‌های تربیتی، هدایتی، تحکیم وحدت و کارویژه‌های حکومتی.

کارویژه‌های تربیتی حزب در پی کانال‌کشی حزب برای هدایت‌های فکری و کادرسازی تحقق می‌یابد، حال می‌تواند هدایت در زمینه فکر سیاسی یا دینی و عقیدتی باشد که در نتیجه آن حزب بر آگاهی و ایمان مردم می‌افزاید. مصادیق گوناگون کارویژه‌های تربیتی شامل بالفعل کردن نیروهای بالقوه و شتاب دادن به نیروهای کند می‌باشد. الزامات کارویژه‌های تربیتی عبارتند از: رعایت تقوا و تقویت معنویت و التزام به ارزش‌های اسلامی و انقلابی. کارویژه هدایت به عنوان دومین بخش از کارویژه‌های ایجابی احزاب به معنای بسیج نمودن نیروها در یک هدف مشخص و جهت دادن به آنها و تغذیه مستمر محتوا و خوراک مغزی به ایشان می‌باشد. اقناع فکری و پرهیز از ایجاد جذبات‌های دروغین از الزامات کارویژه هدایت می‌باشد.

تحکیم وحدت کارویژه دیگر احزاب می‌باشد. از دیدگاه رهبر معظم انقلاب تحزب با وحدت نه تنها تنافی ندارد بلکه بدون وجود حزب تفرقه‌افکنان بهتر می‌توانند وحدت جامعه را از بین ببرند. ضامن تداوم وحدت در جامعه - چه در میان اعضای حزب و چه افراد خارج از حزب - یک حزب مومن فعال و متشکل است. از الزامات کارویژه تحکیم وحدت پرهیز از تفرقه و تراحم و لزوم رفاقت و انس میان احزاب می‌باشد. اگر در جامعه احزاب مختلفی فعالیت داشته باشند، این موجب می‌گردد که این احزاب بر هم نظارت کنند، با یکدیگر رقابت سالم داشته باشند و در نتیجه پیشرفت جامعه را رقم بزنند. با این تبیین کارویژه‌های حکومتی احزاب معین می‌گردد. الزامات کارویژه‌های حکومتی عبارتند از: دشمن شناسی و دشمن ستیزی، قانونگرایی، التزام به روحیه‌ی جهادی و نوآوری و ابتکار.

کسب قدرت کارویژه سلبی احزاب در اندیشه رهبر معظم انقلاب می‌باشد. احزابی که «باشگاه‌هایی برای کسب قدرت» و به نوعی تقلیدی از احزاب کنونی غربی می‌باشند، در اندیشه رهبر معظم انقلاب به عنوان حزب نامطلوب از آن یاد می‌شود. در واقع آنچه برای احزاب مذموم می‌باشد این است که کسب قدرت به عنوان هدف اصلی آنها در نظر گرفته شود. با این توضیح که احزابی که در پی تربیت و هدایت جامعه می‌باشند و به دنبال کسب قدرت نمی‌باشند، کسب قدرت برای آنها امری قهری است، زیرا مردم در انتخابات به افرادی رأی خواهند داد که از نظر فکری به آنها نزدیک‌تر باشند و چون احزاب در زمینه تربیت فکری، سیاسی و عقیدتی مردم تلاش نموده‌اند در این امر موفق‌تر خواهند بود. الزامات کارویژه سلبی کسب قدرت شامل موارد زیر می‌شود: خودداری مسئولین از جناح بازی، پرهیز از تبدیل دانشگاه‌ها به باشگاه‌های سیاسی و پرهیز از ایجاد تشکل‌های یک بار مصرف.

چرایی کارویژه‌های ایجابی و سلبی احزاب را می‌توان در مولفه‌ها و اصول زیر توضیح داد:

۱. جایگاه مهم و اصیل تربیت و هدایت در حکومت اسلامی: تمام هدف انبیاء نیز تربیت انسان بوده است و در اندیشه سیاسی اسلام هدایت با سیاست ارتباط تناتنگی دارد زیرا حکومت اسلامی یعنی آن حکومتی که به دل انسانها و ملتها و به اداره‌ی سیاست صحیح در میان آنها می‌پردازد. بنابراین می‌توان در نگاه اسلامی سیاست را به «علم رسیدن به سعادت جمعی» تعریف نمود. ۲. عدم اصالت قدرت در اسلام: در اندیشه سیاسی اسلام کسب قدرت اصالت ندارد. کسب قدرت به عنوان هدف میانی شناخته می‌شود تا بتوان از طریق آن به آرمان‌ها و اهداف الهی نایل شد. ۳. وابستگی احزاب داخلی به غرب و شرق: در نتیجه میل احزاب و جناح‌های داخلی به کسب قدرت به عنوان هدف اصلی، این احزاب تلاش کرده‌اند تا جایگاهی نزد قدرت‌های شرق و غرب پیدا کنند. ۴. گرایش احزاب به استبداد و تمرکز در تشکیلات داخلی: از ویژگی‌های احزاب غربی این است که به استبداد داخلی روی می‌آورند و این از خصوصیات حکومت‌های بشری است. نقطه مقابلش در حکومت الهی است که تواضع بدون ضعف و اقتدار بدون تکبر را عملیاتی می‌نمایند. ۵. عدم کارآمدی سیاسی احزاب: احزاب سیاسی غربی سازمان‌هایی هستند که به دنبال تقسیم پست‌های پرمفعت حکومت میان طرفداران و وابستگان خود هستند و در پی حل مشکلات مردم نبوده‌اند، لذا کارآمدی سیاسی مثبتی از خود نشان نداده‌اند. ۶. عدم کارآمدی احزاب و جناح‌ها در تحقق اهداف انقلاب اسلامی: از منظر رهبر معظم انقلاب دستاوردهای انقلاب اسلامی به برکت دین و ایمان دینی است و این موارد کار احزاب و ایدئولوژیها و شخصیتها نیست. ۷. تضاد احزاب شرقی و غربی با دموکراسی و نقش مردم



در حکومت: رهبران حزب معمولاً افرادی ثروتمند و تحصیل کرده می‌باشند که به دنبال کسب قدرت بوده و در مرام‌نامه حزب خواست مردم و هدف‌های توده‌های جامعه را مطرح می‌کنند ولی در عمل به آن توجه خاصی نمی‌کنند. در واقع در دموکراسی‌های غربی آنچه به عنوان چارچوب پذیرفته شده است «منافع و خواست صاحبان ثروت و سرمایه‌داران حاکم بر سرنوشت جامعه» می‌باشد. ۸. اصل دفاع از نظام اسلامی: دفاع از نظام اسلامی اوجب واجبات است. چون صیانت اسلام - به معنای حقیقی کلمه - وابسته‌ی به صیانت از نظام سیاسی اسلامی است. بدون نظام سیاسی، امکان ندارد. ۹. اصالت وحدت در جامعه و تضاد احزاب غربی با وحدت: از علل اصلی پیامد تفرقه برای احزاب گوناگون این است که این احزاب در پی کسب قدرت می‌باشند، اما اگر احزاب در پی تبیین و تربیت فکری، عقیدتی و سیاسی مردم باشند، نه تنها موجبات تفرقه را فراهم نمی‌کنند بلکه وحدت جامعه را نیز تقویت خواهند نمود.

## منابع

۱. قرآن کریم.
۲. ابن شهر آشوب، محمد بن علی، (۱۴۳۱ ق)، مناقب آل ابی طالب علیه السلام، ج ۲، قم: المکتبه الحیدریه.
۳. اخوان کاظمی، بهرام، (زمستان ۱۳۸۶)، حکومت اسلامی، سال دوازدهم، شماره چهارم.
۴. افتخاری، اصغر، (۱۳۸۶)، «معنا و مقام حاکمیت در سیره نبوی»، درج در سیاست نبوی؛ مبانی، اصول، راهبردها، علی اکبر علیخانی و همکاران، تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
۵. ایوبی، حجت‌الله، (۱۳۷۹)، پیدایی و پایایی احزاب سیاسی در غرب، تهران: سروش (انتشارات صدا و سیما)، چاپ اول.
۶. بیانات رهبر معظم انقلاب در بیست و دومین سالگرد امام خمینی ره، ۱۳۹۰/۰۳/۱۴.
۷. بیانات رهبر معظم انقلاب در جلسه پرسش و پاسخ مدیران مسئول و سردبیران نشریات دانشجویی، ۱۳۷۷/۱۲/۰۴.
۸. بیانات رهبر معظم انقلاب در جمع ۱۱۰ هزار بسیجی در روز عید غدیر، ۱۳۸۹/۰۹/۰۴.
۹. بیانات رهبر معظم انقلاب در خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۶۹/۰۱/۱۰.
۱۰. بیانات رهبر معظم انقلاب در دانشگاه جندی شاپور اهواز، ۱۳۵۸/۰۳/۱۵؛ درج در پایگاه [www.basijisu.ir](http://www.basijisu.ir).
۱۱. بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار با ائمه‌ی جمعه‌ی سراسر کشور، ۱۳۶۹/۰۳/۰۷.
۱۲. بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار جمعی از اعضای انجمن‌های اسلامی دانش‌آموزان، ۱۳۸۳/۱۲/۲۴.
۱۳. بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار جمعی از دانشجویان قزوین، ۱۳۸۲/۰۹/۲۶.
۱۴. بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار جمعی از دانشجویان قزوین، ۱۳۸۲/۰۹/۲۶.
۱۵. بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار جمعی از دانشجویان، ۱۳۹۴/۰۴/۲۰.
۱۶. بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار جوانان استان اصفهان، ۱۳۸۰/۰۸/۱۲.
۱۷. بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار دانشجویان دانشگاه صنعتی شریف، ۱۳۷۸/۰۹/۰۱.

۱۸. بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار دانشجویان در یازدهمین روز ماه رمضان، ۱۳۸۹/۰۵/۳۱.
۱۹. بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار رئیس‌جمهوری و اعضای هیأت دولت، ۱۳۸۰/۰۶/۰۵.
۲۰. بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار کارگزاران نظام و سفرای کشورهای اسلامی در سالروز عید میعت، ۱۳۸۵/۰۵/۳۱.
۲۱. بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۷۸/۰۱/۱۶.
۲۲. بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار مردم استان سمنان، ۱۳۸۵/۰۸/۱۷.
۲۳. بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار مردم قم، ۱۳۸۲/۱۰/۱۸.
۲۴. بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار مردم قم، ۱۳۷۵/۱۰/۱۹.
۲۵. بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار مسئولان بخشهای خبری صداوسیما، ۱۳۶۹/۱۲/۲۱.
۲۶. بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی، ۱۳۹۴/۰۴/۲۷.
۲۷. بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار مسئولان نظام و میهمانان بیست و هشتمین کنفرانس بین‌المللی وحدت اسلامی، ۱۳۹۳/۱۰/۱۹.
۲۸. بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار اساتید دانشگاه‌ها (در چهارمین روز ماه مبارک رمضان ۱۴۳۵)، ۱۳۹۳/۰۴/۱۱.
۲۹. بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار دانشجویان (دانشگاه رازی) کرمانشاه، ۱۳۹۰/۷/۲۴.
۳۰. بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار دانشجویان (در بیست و چهارمین روز ماه مبارک رمضان ۱۴۳۶)، ۱۳۹۴/۰۴/۲۰.
۳۱. بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت (گزارش خبری)، ۱۳۹۳/۰۶/۰۵.
۳۲. بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار مسئولان و کارگزاران حج ۱۳۸۷/۸/۱۵.
۳۳. بیانات رهبر معظم انقلاب در سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی رضی الله عنه، ۱۳۸۱/۰۳/۱۴.
۳۴. بیانات رهبر معظم انقلاب در مراسم تنفیذ ریاست‌جمهوری سال ۸۰، ۱۳۸۰/۰۵/۱۱.
۳۵. بیانات رهبر معظم انقلاب در نشست دوستانه نمایندگان مسئولان اجرایی، نظارتی و کمیسیون تبلیغات انتخابات، ۱۳۸۸/۰۳/۲۶.
۳۶. بیانات رهبر معظم انقلاب، ۱۳۸۹/۰۳/۱۴.
۳۷. بیانات رهبر معظم انقلاب، ۱۳۹۵/۰۳/۱۴.
۳۸. بیانات رهبر معظم انقلاب، ۱۳۹۲/۱۱/۱۹.
۳۹. تعلیم و تربیت از دیدگاه امام خمینی: **اهمیت، جایگاه و عوامل موثر بر تعلیم و تربیت**، (۱۳۹۳)، دفتر هجدهم از مجموعه تبیان، تدوین مجتبی فراهانی، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
۴۰. حسینی خامنه‌ای، سید علی، (بهار تا زمستان ۱۳۷۸)، «**حزب از دیدگاه آیه‌الله خامنه‌ای (نقش حزب در اسلام)**»، مجله یاد، ۱۳۷۸، شماره ۵۳ و ۵۴ و ۵۵ و ۵۶ (از صفحه ۲۶۳ تا ۲۶۸).
۴۱. خامنه‌ای، سید علی، (۱۳۸۶)، **پیشوای صادق**، چاپ سوم، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
۴۲. خامنه‌ای، سید علی، (بی‌تا)، **وحدت و تحزب**، سخنرانی در سمینار اعضای شهرستان‌های حزب جمهوری اسلامی در دفتر مرکزی این حزب، مندرج در پایگاه [www.basijisu.ir](http://www.basijisu.ir).
۴۳. خامنه‌ای، سید علی، (۱۳۹۲) **طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن**، چاپ اول، تهران: مرکز صهبا.
۴۴. خامنه‌ای، سید علی، **بیانات**، نرم افزار حدیث ولایت.

کارویژه‌های حزب در حکومت اسلامی از دیدگاه رهبر معظم انقلاب □ ۱۶۵

۴۵. خمینی، روح‌الله، (۱۳۸۶)، *صحیفه امام*، چاپ چهارم، ج ۲۰، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
۴۶. *دشمن شناسی؛ شناخت دشمن و راه‌های مقابله با آن در اندیشه رهبر معظم انقلاب*، با کوشش سید امیر پوفاضلی، چاپ پنجم، تهران: انتشارات انقلاب اسلامی، ۱۳۹۱.
۴۷. دوورژه، موریس، (۱۳۵۷)، *احزاب سیاسی*، ترجمه رضا علومی، تهران: موسسه انتشارات امیرکبیر.
۴۸. روزبه، محمدحسن، (۱۳۸۶) «زندگی‌نامه مقام معظم رهبری»، *اندیشه سیاسی مقام معظم رهبری (مجموعه مقالات)*، به کوشش آیت مظفر، قم: زمزم هدایت، چاپ اول.
۴۹. محمدی نژاد، حسن، (۱۳۳۵)، *احزاب سیاسی*، ج ۱، تهران: موسسه انتشارات امیرکبیر، چاپ اول.
۵۰. مواضع ما: مواضع و اصول برنامه‌های حزب جمهوری اسلامی، (بی‌تا)، بی‌جا: حزب جمهوری اسلامی.
۵۱. نوروزی، محمد جواد، (خرداد ۱۳۸۴)، «*جایگاه حزب در اسلام، بررسی دیدگاه‌ها*»، معرفت، شماره ۹۰.